

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Teollisoikeusrikokset Tullissa 2011

Kaipiainen, Maarit

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Leppävaara

Teollisoikeusrikokset Tullissa 2011

Kaipiainen Maarit
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2012

Kaipainen Maarit

Teollisoikeusrikokset Tullissa 2011

Vuosi 2012 Sivumäärä 71

Tuoteväärennökset ovat maailmanlaajuinen ongelma. Niitä ei pitäisi ajatella enää vain yritysten taloudellisten tappioiden aiheuttajina tai syinä valtion verotulojen menetyksille. Tuoteväärennosten arkipäiväistyessä ne aiheuttavat myös sosiaalisia kustannuksia, koska ne ovat kasvava riski kuluttajien terveydelle ja turvallisuudelle. Tuoteväärennosten vaarallisuutta lisää se, etteivät kuluttajat usein ymmärrä hankkineensa väärennöstä. Erityisen vaarallisia ovat väärennetyt lääkkeet tai elintarvikkeet, joita tavataan vuosi vuodelta enemmän.

Tämän työn tarkoituksena oli selvittää minkälaisia teollisoikeusrikoksia ja tavaramerkkirikkomuksia tuli Tullin rikostutkintaan vuonna 2011. Mitä väärennetyjä tuotteita Suomen Tulli löysi, mistä tuotteet olivat peräisin ja mihin ne olivat mahdollisesti matkalla. Tutkimuksen myötä oli tarkoitus lisätä kuluttajien ymmärrystä myös siitä, minkälaisiin tuoteryhmiin väärennökset ovat levinneet ja minkälaisia riskejä kuluttajille aiheutuu väärennetyjen tuotteiden käytöstä.

Vuonna 2011 Suomen tullit pysäytti 270 epäiltyä tuoteväärennöstapausta, joista asianomistajat tekivät Tullille 51 tutkintapyyntöä. Tiedot rikoksista kerättiin poliisiasiantietojärjestelmästä Patjasta sekä rikosilmoituksen kirjaamisjärjestelmän Rikin hakuosista, RikiTripistä. Nämä järjestelmät ovat ainoastaan poliisin, Tullin ja rajavartiolaitoksen käytössä. Tietoja täydennettiin tarvittaessa Tullin arkistosta tai rikosjutun tutkijoilta saaduilla lisätiedoilla. Lisäksi lähteinä käytettiin Euroopan komission ylläpitämiä väärennöstilastoja, joiden kautta kuvattiin Suomen asemaa koko Euroopan väärennöstilanteeseen verrattuna.

Tutkituista tapauksista 44 tutkittiin teollisoikeusrikoksina ja seitsemän tavaramerkkirikkomuksina. Suurin tuotekategoria Tullin tutkimissa rikosjutuissa oli auton varaosat ja tarvikkeet, joita oli jopa 50 % tapauksista. Peräti 21 tapausta koski auton laakereita, jotka voivat aiheuttaa huomattavan turvallisuusuhan liikenteessä. Kategorioihin, joihin kuluttajat perinteisesti tietävät liittyvän väärennöksiä eli kenkiin ja vaatteisiin kuului vain 25 % tapauksista.

Suomen tullissa ei tilastoida lainkaan lääkäväärennöksiä, sillä ne käsitellään kansallisen lääkelainsäädännön mukaan eikä tuoteväärennöksinä. Suomen lääketukut toimivat pääsääntöisesti yksikanavaperiaatteella, joten todennäköisyys löytää Suomen apteekeista väärennetyjä lääkkeitä on pieni. Väärennöksiä tavataan kuitenkin runsaasti internetin välityksellä tilatuissa lääkkeissä ja lääkkeiden takavarikkojen määrä on noussut jopa 90 % vuodesta 2010. Yleisesti väärennetyimpiä lääkkeitä ovat potenssilääkkeet, joita otettiin tullin haltuun vuonna 2011 noin 145 000 tablettia.

Kuluttajien tietoa tuoteväärennöksistä ja niiden vaaroista tulisi mielestäni lisätä erilaisten tiedotuskampanjoiden avulla ja tilastofaktaa tulisi käyttää tehostamaan perinteisten ”varo väärennöstä” –kampanjoiden sanomaa.

Asiasanat teollisoikeusrikos, tavaramerkkirikkomus, tuoteväärennös, Tulli

Kaipiainen Maarit

Intellectual Property Offences in Finnish Customs 2011

Year	2012	Pages	71
------	------	-------	----

Counterfeiting is a global problem. It does not only concern corporations' lost profits or societies' lost taxes. Today counterfeits have spread to new product categories and fake products are more and more dangerous to consumers who are often unaware of buying a fake product. In particular, fake medicines and foodstuffs are a serious risk to our health.

The purpose of this thesis was to examine the kind of intellectual property offences and violations against the Trademark Act that were investigated in Finnish customs in 2011, including the categories that were involved, the origin of the goods and the target market of the counterfeits. The purpose of this thesis was also to increase consumers' knowledge about the risks of purchasing counterfeit goods.

Finnish customs made 270 detentions under customs procedures in 2011 and 51 of these cases were taken into the customs crime investigation procedure. Information about these cases was collected from the information systems of the Finnish Police Patja and RikiTrip. Also original documents were requested from the customs archives when needed. The European Commission's seizure statistics were also used as a framework to understand the scope of the problem and to compare the current state of the problem between Finland and the rest of the Europe.

44 of the seized cases were intellectual property offences and 7 cases were violations against the Trademark Act. The most common product category of these cases was car parts with 50 % share and even 21 cases included potentially hazardous car bearings. The proportion of the commonly-known counterfeit categories of shoes and clothing had dropped to one quarter.

Finnish Customs does not produce statistics regarding fake medicines because they are processed according to the Medicine Act and not as counterfeit goods. Finnish pharmacies operate on a one-channel principle and therefore it is unlikely to find fake medicines in pharmacies. Nevertheless, counterfeit medicines ordered from the Internet are a serious problem and medicine seizures have increased 90 % compared to 2010. Aphrodisiacs are one of the most counterfeited medicines and the Finnish Customs confiscated 145 000 tablets of different kinds of aphrodisiac in 2011.

We should improve the consumers' awareness about the dangers of counterfeiting and reliable figures would help to allow better understanding of the scope and extent of the problem.

Key words   trademark, intellectual property offence, violation of the Trademark Act,
Finnish Customs

Lyhenteet

ACTA	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden, Amerikan yhdysvaltojen, Australian, Japanin, Kanadan, Korean tasavallan, Marokon kuningaskunnan, Meksikon yhdysvaltojen, Singaporen tasavallan, Sveitsin valaliiton sekä Uuden-Seelannin välinen väärentämisen vastainen kauppasopimus
CTM	yhteisön tavaramerkki
ETL	esitutkintalaki (30.4.1987/449)
JulkL	laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621)
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
OHIM	Office for Harmonisation in the Internal Market, Yhteisön tavaramerkkivirasto
OK	Oikeudenkäymiskaari
Pariisin yleissopimus	Teollisoikeuden suojelemista koskeva Pariisin yleissopimus, tehty 20 päivänä maaliskuuta 1883, tarkistettu Tukholmassa 14 päivänä heinäkuuta 1967
RL	rikoslaki (19.12.1889/39)
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (11.7.1997/689)
tavaramerkkiasetus	Neuvoston asetus (EY) N:o 40/94, annettu 20 päivänä joulukuuta 1993, yhteisön tavaramerkistä
TmerkkiL	tavaramerkkilaki (10.1.1964/7)
TRIPS	Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Sopimus teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista, Maailman kauppajärjestön perustamissopimus (SopS 5/1995)
tullikoodeksi	Euroopan neuvoston asetus (ETY) N:o 2913, annettu 12 päivänä lokakuuta 1992, yhteisön tullikoodeksista

TulliL	tullilaki (29.12.1994/1466)
tuoteväärännösasetus	Neuvoston asetus (EY) N:o 1383/2003, annettu 22 päivänä heinäkuuta 2003, tulliviranomaisten toimenpiteistä epäiltäessä tavaroiden loukkaavan tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia sekä tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien tavaroiden suhteen toteutettavista toimenpiteistä
WIPO	World Intellectual Property Organization, Maailman henkisen omaisuuden järjestö
WTO	World Trade Organization, Maailman kauppajärjestö

Sisällys

1	Johdanto.....	9
1.1	Tutkimusongelma ja tutkimuksen tavoitteet	10
1.2	Aiheen rajaus	10
1.3	Keskeiset käsitteet.....	11
2	Yleistä Tullista.....	13
2.1	Toiminta-ajatus.....	13
2.2	Organisaatorakenne	14
3	Teollisoikeudet	14
3.1	Tavaramerkki	14
3.2	Yksinoikeus tavaramerkkiin.....	16
3.3	Yksinoikeuden menettäminen	17
3.4	Kansallinen rekisteröinti tavaramerkkilain mukaisesti	18
3.5	Yhteisön tavaramerkki.....	18
3.6	Vakiinnuttaminen	19
3.7	Tavaramerkin loukkaus.....	20
3.8	Rinnakkaistuonti.....	22
4	Tuoteväärennös	23
4.1	Tuoteväärennös kansainvälisenä ongelmana.....	23
4.2	Tuoteväärennösten riskit kuluttajien terveydelle tai turvallisuudelle	23
5	Teollisoikeusrikoksia koskeva lainsäädäntö	24
5.1	Kansallinen lainsäädäntö.....	25
5.2	Kansainvälinen lainsäädäntö.....	27
6	Tullin pysäytysprosessi ja edellytykset toimenpiteille	30
6.1	Esitutkinta	30
6.2	Tuoteväärennösasetus	32
7	Tutkimuksen toteutus	38
7.1	Tutkimuksessa käytetyt valmiit tilastot	39
7.2	Reliabiliteetti ja validiteetti	40
8	Tutkimustulokset: Tuoteväärennökset Suomen Tullissa 2011	40
8.1	Tavaroiden arvo ja kappalemäärä	42
8.2	Teollisoikeusrikokset ja tavaramerkkirikkomukset	43
8.3	Teollisoikeusrikokset tullipiireittäin	44
8.4	Alkuperämaat ja määrämaat	45
8.5	Tullimenettelyt ja kuljetusmuodot.....	47
8.6	Teollisoikeusrikokset tuoteryhmittäin	49
8.7	Teollisoikeusrikosjuttujen päättäminen	50
8.8	EU:n tilastot 2001-2011	52

9	Lääkeväärennökset	56
9.1	Lääkkeiden internetkauppa.....	57
9.2	Lääkevalmisteiden henkilökohtainen maahantuonti.....	57
9.3	Lääkeväärennökset Tullissa.....	58
10	Johtopäätökset	59
10.1	Yhteenveto	59
10.2	Kehittämisehdotukset	60
10.3	Tulevat lainsäädäntömuutokset.....	62
10.4	Lopuksi	63
	Lähteet	64
	Kuviot ja taulukot	67
	Liitteet	68

1 Johdanto

Moni kuluttaja on tietoinen takavuosien tuoteväärennöksistä, kuten rantarolexeista, joita sai ostaa markkinakojuista etelän lomakohteissa, tai lenkkareista, T-paidoista ja cd-levyistä, joita kannettiin kotiin tuliaisina Mustanmäentorilta Tallinnan matkoilta. Nämä väärennökset olivat niin ilmeisiä, että kuluttaja teki tietoisesti valinnan ostaessaan väärennetyn tuotteen.

Viime vuosina väärennökset ovat huomattavasti kehittyneet ja markkinoiden uutuustuotteet kopioidaan nopeasti. Valitettavasti monille kuluttajille tuoteväärennökset ovat yhä pelkästään vaarattomilta kuulostavia luksustuotteita, kuten käsilaukkuja, kelloja ja vaatteita. Niitä ostetaan edelleen tietoisesti niiden halvemman hinnan takia ajattelematta, että tuotteita ei ole testattu ja ne saattavat sisältää esimerkiksi kiellettyjä haitallisia aineita, jotka aiheuttavat allergiaa tai voivat syttyä palamaan.

Entä kun kuluttaja ei enää tunnista tuoteväärennöstä? Väärennösten taso on parantunut niin huomattavasti, ettei silmämääräisesti aina pystytä erottamaan aitoa ja väärennettyä tuotetta toisistaan. Myös jakelukanavat ovat muuttuneet tietoyhteiskunnan myötä, jolloin väärennösten pääsy markkinoille laajaan jakeluun on helpompaa. Koska väärennettyjen tuotteiden laatu on ulkoisesti erinomaista, pyydetään niistä myös usein ”täysi” hinta, joten väärennökset voivat olla myös pettäviä. Joskus kuluttajat eivät edes tiedä ostavansa väärennetyn tuotteen.

Erityisen huolestuttavan ilmiöstä tekee se, että tuoteväärennösten kirjo ulottuu nykypäivänä kaikkiin tuotekategorioihin: kulutustuotteista elintarvikkeisiin, ajoneuvojen varaosiin ja lääkkeisiin. Jopa kokonaisia liikkeitä, huoltoasemia tai huvipuistoja on väärennetty. Kiinassa on edetty jo pisteeseen, jossa esimerkiksi huonekalujen kopioita patentoidaan ja väärentäjät kiistelevät keskenään alkuperäisten kopioiden valmistajan kanssa.

Monet kuluttajat kokevat väärennösten ainoana haittapuolena yrityksille koituvat taloudelliset menetykset, mutta samalla unohtavat Euroopassa menetetyt työpaikat tai valtion menettämät verotulot, jotka tulevat jossain muussa muodossa kuluttajien maksettavaksi. Taloudellisia kustannuksia tärkeämpinä kuluttajien tulisi ymmärtää tuoteväärennösten aiheuttamat sosiaaliset kustannukset, kuten terveyteen ja turvallisuuteen kohdistuvat uhat. Lisäksi tuoteväärennöstoiminta saattaa rahoittaa muuta rikollisuutta, kuten terrorismia ja ihmiskauppaa.

1.1 Tutkimusongelma ja tutkimuksen tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten paljon teollisoikeusrikoksia ja tavaramerkkirikkomuksia paljastuu Suomen Tullissa ja kuvata minkälaisesta ongelmasta on kyse: mitä tuotteita pysäytetään, mistä ne ovat peräisin ja minne ne ovat olleet matkalla.

Lisäksi tutkimuksen myötä on tarkoitus lisätä ymmärrystä siitä, mikä on tuotevääreennysongelman todellinen laajuus ja kehityssuunta Suomessa sekä tuoda esille tämän ilmiön haittavaikutuksia ja itse tuotteisiin kohdistuvia riskejä, joita ei usein tunnisteta: ilman kuluttajien ostopäätöksiä ei vääreennösmarkkinoitakaan olisi.

1.2 Aiheen rajaus

Aiheen rajaukseen ja julkaisutapaan vaikuttaa olennaisesti julkisuusperiaate, sillä esitutinnan julkisuutta on rajoitettu. Esitutkintalaissa ei ole erikseen yksityiskohtaisia säännöksiä esitutkinta-asiakirjojen julkisuudesta, vaan siinä viitataan asiakirjajulkisuudesta annettuun erilliseen lainsäädäntöön (ETL 41 §). Asiakirjajulkisuudesta taas säädetään laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (JulKL). Laissa erotetaan yleisöjulkisuus ja asianosaisjulkisuus.

Esitutkinnassa saatujen tietojen julkiseksi tulemista on siirretty hetkeen, jolloin siitä ei voi aiheutua haittaa tutkinnalle, sekä tutkinnan turvaamiseksi että epäillyn aseman suojaamiseksi. ETL 11 §:n mukaan ”asianosaisella on oikeus saada tietoonsa, mitä esitutkinnassa on käynyt ilmi, niin pian kuin siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi”. Esitutkinnassa olevan asian käsittely ei kuitenkaan ole julkista yleisölle salassapito-olettamaan perustuvan JulKL 24,1 §:n 3 kohdan salassapitosäännöksen perusteella. (Helminen ym. 2005, 417).

Esitutkintaviranomaiselle tehdyt ilmoitukset rikoksesta sekä esitutkintaa varten saadut tai laaditut asiakirjat ovat salaisia, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen. (JulKL 24, 1 §).

Tutkittava aineisto on teollisoikeusrikoksen luonne huomioon ottaen melko tuoretta ja mahdollinen esitutkinta on suuressa osassa tapauksia kesken. Julkisuuslain mukaan tutkimusaineisto on esitutkinnan aikana pääosin salassa pidettävää, joten tutkimuksessa ei tulla mainitsemaan loukkauksen kohteena olevia tavaramerkkejä edes päättyneiden tapausten osalta aineiston vertailukelpoisuuden säilyttämiseksi.

Tapaukset käsitellään tuoteryhmittäin ja jako tuoteryhmiin jää melko yleiselle tasolle. Esimerkiksi jos tutkittavassa rikosilmoituksessa on maahantuotu kontillinen kosmetiikkaa, ei sitä tulla erittelemään 1000 kpl huulipunaa, 500 puuteria, 300 hiusvahaa ja niin edelleen, vaan koko lähetys tilastoidaan kosmetiikkana.

Tekijänoikeusrikokset jätetään kokonaan tämän opinnäytetyön ulkopuolelle ja teollisoikeusrikoksista aineistoon otetaan ainoastaan tuotteet, jotka loukkaavat oikeutta tavaran tunnusmerkkiin tai mallioikeutta. Tullissa ei ole tietävästi koskaan tutkittu teollisoikeusrikoksia, jotka loukkaisivat oikeutta piirimalliin, hyödyllisyysmallioikeutta tai kasvinjalostajaoikeutta.

Euroopassa jo laajasti levinneet lääkeväärennökset ovat erittäin vaarallinen tuoteväärennös-ten muoto. Lääkeväärennökset loukkaavat usein tavaramerkkioikeuden lisäksi myös patentin tuomaa yksinoikeutta. Patenttioikeuden loukkauksetkin rajataan tämän tutkimuksen ulkopuolelle, koska lääkeväärennöstapaukset eivät Tullissa tilastoidu lääkeväärennöksinä, vaan ne käsitellään kansallisen lääkerikkomuksia tai -rikoksia käsittelevän lainsäädännön mukaisesti. Lääkeväärennöksistä on kuitenkin oma lukunsa tutkimuksen lopussa, jossa kerrotaan yleisesti lääkeväärennöksistä ja niiden esiintymisestä Suomessa.

1.3 Keskeiset käsitteet

Immateriaalioikeuksien (engl. Intellectual Property Rights) aihealueeseen liittyy jonkin verran alan erikoissanastoa ja runsaasti erilaisia lyhenteitä, joita käytetään muun muassa alaan liittyvistä toimijoista sekä alan sopimuksista. Tähän työhön liittyvät lyhenteet, lait ja sopimukset on lyhyesti esitelty työn alussa kohdassa ”Lyhenteet” ja lisäksi muutaman oleellisen termin määritelmää on avattu tässä luvussa. Teollisoikeutta ja siihen kuuluvia tärkeimpiä termejä tämän työn näkökulmasta on avattu kappaleen 3 tekstiosiossa, jossa kerrotaan lyhyesti tavaramerkeistä, niiden rekisteröimisestä ja tavaramerkin antamasta yksinoikeudesta.

1.3.1 Tuoteväärennös

Termi tuoteväärennös tarkoittaa karkeasti sitä, että jostain suojatusta tavaramerkistä on oikeudettomasti valmistettu tuotejäljitelmä, jota markkinoidaan oikeudenhaltijan aitona tuotteena. Termille ei kuitenkaan ole olemassa kansainvälisesti hyväksyttyä legaalimääritelmää.

Maailman kauppajärjestön WTO:n teollis- ja tekijänoikeuksien kaupan liittyvistä näkökohdista tehdyssä TRIPS sopimuksen 51 artiklassa on määritelty tuoteväärennös

seuraavasti: ”Tavaramerkkioikeutta loukkaavalla tuoteväärännöksellä tarkoitetaan mitä tahansa tavaroita, pakkaus mukaan lukien, joihin on ilman asianmukaista oikeutta liitetty tavaramerkki, joka on identtinen sellaisen asianmukaisesti rekisteröidyn tavaramerkin kanssa, joka koskee samoja tavaroita, tai joita ei voida sen olennaisten piirteiden osalta erottaa sellaisesta tavaramerkistä, mikä siten tuontimaan lain mukaan loukkaa kyseessä olevan tavaramerkin haltijan oikeutta.”

Myös Tullin toiminnan kannalta tärkeä EU:n tuoteväärännösasetus 1383/2003 määrittelee 2 artiklassa hyvin vastaavalla tavalla teollis- ja tekijänoikeutta loukkaavat tavarat eli väärennetyt, laittomasti valmistetut tai patenttia, lisäsuojatodistusta, kasvinjalostajan-oikeutta, alkuperänimityksiä tai maantieteellisiä merkintöjä loukkaavat tavarat.

1.3.2 Piraattituote

Usein kuulee puhuttavan tuoteväärännöksen synonyyminä piraattituotteesta. Piraattituotteet kuitenkin loukkaavat tekijänoikeudella suojattua teosta eivätkä tavaramerkkiä, vaikka tavanomaisessa kielenkäytössä termi piraattituote on yleistynyt kaikkien luvattomien kopioiden nimitykseksi.

1.3.3 Oikeudenhaltija

Oikeudenhaltija on taho, joka omistaa patentin, mallin tai tavaramerkin oikeudet. Rekisteröinnin haltija saa käyttää kyseistä tavaramerkkiä elinkeinotoiminnassaan ja hän voi tarvittaessa kieltää muita käyttämästä merkkiään tai siihen sekoitettavissa olevaa toista merkkiä.

EU:n tuoteväärännösasetuksessa 1383/2003, 2 artiklan kohdassa 2 oikeudenhaltijalla tarkoitetaan:

”

- a) tavaramerkin, tekijänoikeuden tai lähioikeuden, mallioikeuden, patentin, lisäsuojatodistuksen, kasvinjalostajanoikeuden, suojatun alkuperänimityksen, suojatun maantieteellisen merkinnän tai yleensä jonkin (tuoteväärännösasetuksen 2 artiklan) 1 kohdassa tarkoitetun oikeuden haltijaa; tai
- b) ketä tahansa henkilöä, jolla on valtuudet käyttää jotakin a alakohdassa mainituista teollis- ja tekijänoikeuksista tai oikeuden haltijan tai sen valtuutetun käyttäjän edustajaa ”

1.3.4 Asiamies

Haettaessa tavaramerkkiä Suomessa ja edustettaessa tavaramerkkiä koskevia asioita oikeudenhaltijalla voi olla asiamies. Suomalaisen hakijan ei ole pakko käyttää asiamiestä, mutta ulkomaalaisella tavaramerkin hakijalla tai merkin haltijalla, jolla ei ole kotipaikkaa Suomessa, tulee olla Suomessa asuva asiamies. Asiamiehenä toimii usein yhteisö, yleensä patentti- ja tavaramerkkiasiamiestoimisto tai asianajotoimisto. (Salmi ym. 2008, 641).

2 Yleistä Tullista

Tulli on palvelu- ja lainvalvontaviranomainen, joka edistää ulkomaankaupan sujuvuutta, toimeenpanee verotusta ja suojaa kuluttajia ja yhteiskuntaa torjumalla vaarallisten aineiden salakuljetusta sekä talousrikollisuutta.

Suomen Tulli on osa Euroopan unionin tullijärjestelmää ja toimii yhteistyössä elinkeinoelämän sekä kotimaisten ja ulkomaisten viranomaisten kanssa. (Tulli 2012.) Vuonna 2011 Tulli kantoi veroja ja maksuja yli 10,5 miljardia euroa eli lähes kolmanneksen valtion verotuloista. (Tullin vuosikertomus 2011.) Tullin palveluksessa oli vuoden 2011 lopussa 2 348 henkilöä. (Tullin toimintakertomus 2011.)

2.1 Toiminta-ajatus

Tulli suojaa yhteiskuntaa torjumalla terveyteen ja turvallisuuteen kohdistuvia uhkia sekä huumeiden ja muiden vaarallisten aineiden salakuljetusta ja talousrikollisuutta. Tullivalvonta perustuu EU:n turvallisuusnormeihin, valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden ohjelmaan, lakiin tullilaitoksesta sekä erityislainsäädäntöön, jossa Tullille on annettu valvontavelvollisuus. (Tulli 2012).

Tullin valvontatehtävä voidaan jakaa tullivalvontaan ja tullirikostorjuntaan. Tullivalvonta kohdistuu liikennevirtoihin eli tavara-, kulkuneuvo- ja matkustajaliikenteeseen. Valvontaa suoritetaan EU:n ulko- ja sisärajoilla sekä sisämaassa. Tullin rikostorjunta taas keskittyy sellaisen tullirikollisuuden torjuntaan, joka järjestäytyneenä toimintana muodostaa uhkan yleiselle turvallisuudelle, kansalaisten terveydelle ja valtion verotuloille. Rikostorjunta kohdistuu rikollisiin ja näiden muodostamiin organisaatioihin. (Tullin vuosikertomus 2012).

2.2 Organisaatorakenne

Tulli on valtiovarainministeriön alainen. Keskushallinnon muodostaa Tullihallitus, jonka pääjohtajana on Antti Hartikainen.

Aluehallinnon muodostavat viisi tullipiiriä: Eteläinen (johto Helsingissä), Läntinen (johto Turussa), Pohjoinen (johto Torniossa), Itäinen (johto Lappeenrannassa) ja Ahvenanmaan tullipiiri (johto Maarianhaminassa). Tulliin kuuluu myös Tullilaboratorio, jonka toimialueena on koko maa. Tullipiirit ja Tullilaboratorio ovat Tullihallituksen alaisia. (Tulli 2011). Liitteessä 1 on esitetty Tullin organisaatiokaavio.

3 Teollisoikeudet

Immateriaalioikeuksia eli aineettomia oikeuksia koskevassa lainsäädännössä suojataan henkisen työn tuloksia antamalla oikeudenhaltijalle yksinoikeus työn, teoksen, mallin keksinnön tai tavaramerkin, toiminimen ja alkuperämerkintöjen taloudelliseen hyödyntämiseen. (Haarmann & Mansala 2012, 15-16).

Immateriaalioikeudet voidaan jakaa kahteen pääalueeseen: tekijänoikeuteen ja teollisoikeuteen. Tekijänoikeus liittyy luovaan työhön ja syntyy automaattisesti heti kun teos on luotu. Tekijänoikeuksilla suojataan kirjallisten ja taiteellisten teosten tekijöiden yksinoikeutta tuotantoonsa ja eräiden lähioikeuksien haltijoita, kuten esimerkiksi esittäviä taiteilijoita, tuottajia ja valokuvaajia. (Haarmann & Mansala 2012, 16). Suomen Tulli tutki vuonna 2011 viisitoista tekijänoikeusrikkomusta, mutta ne on rajattu tämän opinnäytetyön ulkopuolelle.

Teollisoikeudet taas ovat tyypiltään teknisiä ja edellyttävät pääsääntöisesti rekisteröintiä. Teollisoikeuksiin kuuluu oikeus tavaramerkkiin, patenttiin, malliin, piirimalliin ja hyödyllisyysmalliin. Teollisoikeuksiin kuuluu myös toiminimioikeus, kasvinjalostajanoikeus, maantieteellisten merkintöjen suoja sekä suoja sopimatonta menettelyä vastaan. (Haarmann 2006, 4).

3.1 Tavaramerkki

Tavaramerkkilain, TMerkkiL (10.1.1964/7) 1 §:n mukaan tavaramerkki on erityinen tunnusmerkki myytäväksi tarjottavien tai muutoin elinkeinotoiminnassa liikkeeseen laskettavien tavaroiden erottamiseksi muiden tavaroista. Tavaramerkki voi olla esimerkiksi valmistajan, tukku- tai vähittäismyyjän, maahantuojan tai yksinmyyjän käyttämä tunnusmerkki. (Haarmann 2006, 246).

Vallitsevassa markkinatalousjärjestelmässä tavaramerkki on välttämätön tuotteiden yksilöimiskeino. Jos tuotteita ja palveluja ei merkittäisi millään tavalla, niiden väliset hintaa, laatua ja muita ominaisuuksia koskevat erot jäisivät kuluttajille hämäriksi. Tavaramerkin avulla kuluttajille voidaan antaa tietoa ja opastusta, mikä auttaa heitä valinnan tekemisessä kilpailevien tuotteiden välillä. (Salmi ym. 2008, 43)

Monista muista immateriaalioikeuksista poiketen tavaramerkkiin liittyvän yksinoikeuden päätarkoituksena ei ole luovan ja innovatiivisen toiminnan edistäminen, vaan tavaramerkillä erotetaan yrityksen tavarat ja palvelut muista. Välillisesti tavaramerkillä suojataan myös niitä goodwill- ja muita arvoja, joita merkkiin liittyy ja näin myös sitä liiketoimintaa ja kaupallista tulosta, jota tunnetun tavaramerkin avulla on mahdollista kehittää. (Salmi ym. 2008, 61). Termi goodwill-arvo selitetään luvussa 3.1.

Rekisteröitävissä olevat merkkityypit

Tavaramerkkilaki, TMerkkiL (10.1.1964/7) määrittelee, että tavaramerkki voi olla mikä tahansa merkki, joka voidaan esittää graafisesti ja jonka avulla tavarat on erotettavissa muista merkeistä tai palveluista. (TMerkkiL 1 §, 2 mom.) Yleisimmin tavaramerkki on sanamerkki, jossa voi olla yksi tai useampia sanoja. Tavaramerkki voi myös olla kuvio, kuvion ja sanan yhdistelmä eli niin sanottu logo, kirjainyhdistelmä, numero, henkilön nimi, iskulause, tavarat tai sen päällyksen muoto (kolmiulotteinen tavaramerkki), ääni tai muu graafisesti esitettävissä oleva merkki. (PRH 2012.) Myös liikkuva tavaramerkki (lyhyt animaatio), hologrammi, ravintolan sisustus ja työasut tai jopa hajut ja maut voivat olla tietyllä tapaa esitettyinä mahdollista rekisteröidä. (Salmi ym. 2008, 123-139; Haarmann 2006, 248.)

Se, että tavara voidaan esittää graafisesti, tarkoittaa käytännössä sitä, että se voidaan esittää paperilla yksiselitteisesti kirjoitetussa tai piirrettyssä muodossa tai muutoin yksilöitynä, esimerkiksi nuotteina, ääniaaltopiirroksina (ääni) tai kemiallisena kaavana (haju). (Salmi ym. 2008, 121).

Tavaramerkin funktiot

Kuten jo edellä on mainittu, yritykset käyttävät tavaramerkkejä tunnuksina, jotta kuluttaja voi olettaa tavarat tai palvelun olevan peräisin tietyltä, hänelle ennestään tutulta tai tuntemattomalta yritykseltä. Tavaramerkin erottamiskyky liittyy TMerkkiL 1 §:n 2 momentissa mainittuun erottamisfunktioon.

TMerkkiL 13 §:n mukaan rekisteröitävän tavaramerkin ”tulee olla omiaan erottamaan haltijan tavarat muiden tavaroista”. Pykälään on sisällytetty myös luettelo merkeistä, joita tulee kuvailevaisuutensa vuoksi pitää erottamiskyvyttöminä, eikä niitä näin ollen voida rekisteröidä. ”Tavarat lajia, laatua, paljoutta, käyttötarkoitusta, hintaa taikka valmistuspaikkaa tai -aikaa

joko yksinomaan tai ainoastaan vähäisin muunteluin tai lisäyksin ilmaisevaa merkkiä ei sellaisenaan ole katsottava erottamiskykyiseksi. Erottamiskykyiseksi ei ole katsottava myöskään merkkiä, joka muodostuu yksinomaan tavaran luonteenomaisesta, teknisen tuloksen saavuttamiseksi välttämättömästä tai tavaran arvoa olennaisesti korottavasta muodosta.” (TmerkkiL 13 §).

Merkin erottamiskyky perustuu sen ulkomuotoon, ääntämiseen ja/tai tarkoitukseen merkin käytön yhteydessä. Erottamiskykyä arvosteltaessa on siis tarkasteltava kykeneekö merkki tavaramerkinomaisesti yksilöimään tuotteen, kun sitä käytetään. (Salmi ym. 2008, 147-149).

Tavaramerkillä on myös muita funktioita. Alkuperäfunktion tehtävänä on osoittaa, että tuotteet ovat peräisin samasta yrityksestä. Merkki ei kuitenkaan aina yksilöi mistä nimenomaisesta tuottajasta on kyse, vaan se voi viitata anonyymiin lähteeseen, sillä merkki voidaan luovuttaa, siihen voidaan antaa lisenssejä tai se voi olla esimerkiksi franchising -toiminnan pohjana. (Salmi ym. 2008, 51).

Laatufunktio kertoo kuluttajille, että samalla tunnuksella varustetut tavarat ovat laadultaan samanlaisia. Tyytymätön kuluttaja ei osta samaa tuotetta uudelleen, kun taas tyytyväinen kuluttaja ostaa samaa tuotetta jatkossakin tai kokeilee muita samanmerkkisiä tuotteita ja palveluita. Laatu- eli garantiafunktio ei kuitenkaan perustu lakiin, vaan yritykset yleensä pyrkivät tasaiseen laatuun, joka johtaa merkkiuskollisuuteen. (Salmi ym. 2008, 53).

Lisäksi merkin voi nähdä kilpailukeinona muita tuotteita vastaan, jolloin tavaramerkillä on kilpailufunktio sekä mainos- tai kommunikaatiofunktio. Markkinoilla on paljon toisiaan vastaavia tuotteita, ja markkinoinnilla ja mainonnalla voidaan vaikuttaa kuluttajan valintoihin. Tavaramerkki toimii tällöin symbolina, jonka avulla yritys pyrkii parantamaan tuotteiden ja palveluiden myyntiä. Tavaramerkki on oleellinen tekijä pyrittäessä luomaan tuotteen brändiä eli tuotteeseen liittyviä mielikuvia (Salmi ym. 2008, 54-56).

Tavaramerkillä on myös taloudellinen funktio, sillä ne ovat elinkeinonharjoittajan aineetonta pääomaa ja monilla tunnetuilla tavaramerkeillä on huomattava kaupallinen arvo. Kun tuote on ollut pitkään markkinoilla tai tullut tunnetuksi omassa kohderyhmässään sille muodostuu itseisarvoa eli niin sanottua goodwill-arvoa. Goodwill’illä tarkoitetaan yleensä merkin hyvää mainetta tai kuuluisuutta. Goodwill-arvo on se lisä - tai liikearvo, joka merkille on sen käytön ja markkinointitoimenpiteiden johdosta syntynyt. (Salmi ym. 2008, 59).

3.2 Yksinoikeus tavaramerkkiin

Yksinoikeus tavaramerkkiin on saatavissa joko rekisteröinnillä tai vakiinnuttamisella.

Ensisijainen keino yksinoikeuden saamiselle on tavaramerkin rekisteröiminen. Suomessa tavaramerkki rekisteröidään tekemällä hakemus Patentti- ja rekisterihallituksen eli PRH:n ylläpitämään tavaramerkkirekisteriin. (Salmi ym. 2008, 430.) Kansallisesta rekisteröinti-prosessista ja sen vaatimuksista on kerrottu lisää kohdassa 3.4.

Tavaramerkki voidaan rekisteröidä Suomea koskevaksi edellä mainitun kansallisen rekisteröinnin lisäksi kansainvälisenä rekisteröintinä Madridin pöytäkirjan mukaisesti WIPO:on (World Intellectual Property Organization) tai koko Euroopan yhteisön käsittävänä rekisteröintinä OHIM:iin (The Office of Harmonization for the Internal Market) yhteisön patenttiasetuksen mukaisesti. (Haarmann 2006, 252).

3.3 Yksinoikeuden menettäminen

Tavaramerkkilain 3 luvussa määritellään oikeussuojan lakkaaminen ja rekisteröinnin mitättömyys. Tavaramerkin menettämisestä säädetään TmerkkiL:n 26 §:ssä:

”Yksinoikeus tavaramerkkiin menetetään:

- 1) jos merkki rekisteröinnin tai vakiintumisen tapahduttua ilmeisesti on menettänyt kykynsä erottaa merkin haltijan tavarat muiden tavaroista; tai
- 2) jos merkki rekisteröinnin tai vakiintumisen tapahduttua on tullut harhaanjohtavaksi taikka lain, yleisen järjestyksen tai hyvän tavan vastaiseksi.

Tavaramerkin rekisteröinti menetetään, jos merkkiä ei ole käytetty viimeisten viiden vuoden aikana eikä haltija osoita siihen hyväksyttävää syytä. Tavaramerkin käyttö haltijan suostumuksella rinnastetaan haltijan toimesta tapahtuvaan tavaramerkin käyttöön. Rekisteröinnin menettämistä ei voida kuitenkaan vaatia, jos merkkiä on käytetty viiden vuoden käyttämättömyysjakson päättymisen jälkeen, mutta ennen menettämistä koskevan vaatimuksen tekemistä. Tällöin ei kuitenkaan oteta huomioon sellaista merkin käyttöä, joka on tapahtunut menettämistä koskevan vaatimuksen tekemistä edeltäneiden kolmen kuukauden kuluessa, jos käytön valmistelut aloitetaan vasta, kun haltija on tullut tietoiseksi siitä, että menettämistä koskeva vaatimus voidaan tehdä.”

Vastaavat säännökset yhteisön tavaramerkkien osalta löytyvät Yhteisön tavaramerkki-asetuksen, TmerkkiA:n 50 artiklasta.

3.4 Kansallinen rekisteröinti tavaramerkkilain mukaisesti

Tavaramerkkilain 17-21 §:ssä on säännökset tavamerkin kansallisesta rekisteröimisestä. Rekisteröintihakemus tehdään kirjallisesti Patentti- ja rekisterihallitukseen ja hakemuksessa on ilmoitettava hakijan nimi tai toiminimi, merkki sekä ne tavarat ja luokat, jotka merkki käsittää. (Haarmann 2006, 256.) Kuka tahansa yksityinen henkilö tai mikä tahansa oikeushenkilö voi olla tavamerkin haltija. (Salmi ym. 2008, 430.)

Rekisteröinnillä saatu yksinoikeus merkin käyttöön rajautuu rekisteröinnin kattamien tavaroiden ja palveluiden mukaan. Rekisteröinti ei siis anna kaiken kattavaa oikeutta kieltää muita käyttämästä oman merkin kanssa samankaltaisia merkkejä, vaan kielto-oikeus koskee merkin käyttöä vain samankaltaisissa tavaroissa tai palveluissa. Eri tavara- ja palveluluokkia on 45. (PRH 2012.)

Rekisteröinnin edellytyksenä on että kysymyksessä on tunnusmerkki, joka on tavaramerkkinä rekisteröitävissä, se on erottamiskykyinen eikä sille ole olemassa rekisteröintiesteitä. (Haarmann 2006, 252.) Esteet luetellaan tavaramerkkilain 14 §:ssä. Niitä on ehdottomia ja relatiivisia eli suostumuksenvaraisia. Ehdottomia esteitä on vain kaksi. Merkki ei saa olla lain, yleisen tavan tai järjestyksen vastainen eikä se saa olla omiaan johtamaan yleisöä harhaan. (Haarmann 2006, 269.) Relatiivisia esteitä on yhdeksän, mutta jos se, jonka intressistä este on säädetty, suostuu merkin rekisteröimiseen, merkki on rekisteröitävissä. (Haarmann 2006, 270.) Rekisteröinti on voimassa kymmenen vuotta hakemuspäivästä ja sitä voidaan pidentää hakemuksella kymmenen vuotta kerrallaan. (TmerkkiL 22 §.)

3.5 Yhteisön tavaramerkki

Suomen liittyttyä Madridin pöytäkirjaan ja Euroopan unioniin on yksinoikeuden Suomessa käytettävään merkkiin voinut saada myös kansainvälisellä rekisteröinnillä tai rekisteröimällä merkin EY:n tavaramerkkirekisteriin. (Salmi ym. 2008, 107).

Yhteisön tavamerkillä tarkoitetaan yhteisön tavaramerkkiasetuksen (40/94) mukaista, Euroopan unionin sisämarkkinoilla toimivan yhdenmukaistamisviraston OHIM:n eli yhteisön tavaramerkkiviraston koko yhteisön aluetta varten rekisteröimää tavaramerkkiä. (Haarmann 2006, 309).

Yhteisön tavaramerkkiä koskeva hakemus voidaan jättää joko suoraan OHIM:iin tai minkä tahansa jäsenvaltion rekisteriviranomaiselle, joka toimittaa sen edelleen OHIM:iin. (Salmi ym. 2008, 107.) Rekisteröintiedellytykset ovat pääosin samanlaiset kuin suomalaisen tavara-

merkin, sillä meidän tavaramerkkilakimme ja yhteisön tavaramerkkiä koskeva asetus noudattavat jäsenvaltioiden tavaramerkkilainsäädännön lähentämisestä annettua direktiiviä.

Rekisteröinnin edellytyksistä virasto tutkii vain absoluuttisten esteiden olemassaolon kuten erottamiskyvyn puuttumisen ja harhaanjohtavuuden. Kansallisia sekoitettavuusesteitä ei siis tutkita lainkaan, vaan hakemukset lähetetään niiden jäsenvaltioiden rekisteriviranomaisille, jotka ovat ilmoittaneet suorittavansa kansallisen rekisterinsä pohjalta omia tutkimuksia, kuten Suomi. Rekisteröinti hyväksytään ellei aikaisemman merkin haltija tee väitettä rekisteröintiä vastaan. (Haarmann 2006, 310).

Yhteisön tavaramerkillä on yhtenäinen luonne (engl. unitary character). Se tarkoittaa sitä, että yhteisön tavaramerkki voidaan rekisteröidä ainoastaan koko EY:n alueelle. Sitä ei voida luovuttaa, eikä siitä voida luopua, sen hallintaoikeutta ei voida menettää tai julistaa mitättömäksi, eikä sen käyttöä voida kieltää muutoin kuin koko EY:n aluetta koskevana. (Yhteisön TmerkkiA 1 artikla; Salmi ym. 2008, 107).

Yhteisön tavaramerkkien osalta tavaramerkkien loukkauksiin perustuva mahdollinen rangaistus ja maksettavan korvauksen määrä käsitellään kunkin maan kansallisen lainsäädännön perusteella. (Salmi ym. 2008, 648).

3.6 Vakiinnuttaminen

Yksinoikeus kaikenlaisiin tavaramerkkeihin Suomessa voidaan saada myös vakiinnuttamalla, mutta muuhun kuin graafisesti esitettävissä olevaan tunnukseseen se voidaan saada ainoastaan vakiinnuttamalla. Tavaramerkin vakiinnuttaminen tapahtuu yksinkertaisesti niin, että elinkeinonharjoittaja käyttää tiettyä merkkiä tavaroidensa tunnuksena. (Haarmann 2006, 253). Tavaramerkkilain 2 §:n 3 momentin mukaan tavaramerkki on vakiintunut: ”kun, se tässä maassa on asianomaisissa elinkeino- tai kuluttajapiireissä yleisesti tunnettu haltijan tavaroiden erityisenä merkinä.”

Tavaramerkin loukkaustapauksissa vakiintumista voi olla vaikea näyttää toteen ja merkin vakiintumiseen meneekin yleensä vuosia. Suomessa vakiintuneen tavaramerkin saama suoja on kuitenkin yhtä vahva kuin rekisteröidyllä merkillä. (Salmi ym. 2008, 109).

Yksinoikeus yhteisön tavaramerkkiin voidaan saada ainoastaan rekisteröimällä. (Yhteisön TmerkkiA 6 artikla.) Jäsenvaltioon kuuluva kansalainen tai yritys voi kuitenkin välillisesti saada vakiintumiseen perustuvaa tavaramerkkisuojaa, jos vakiintuneen merkin haltija tekee väitteen tai nostaa mitätöintikanteen tavaramerkin rekisteröintiä vastaan, valittaa ratkaisusta

edelleen valituslautakuntaan tai nostaa kanteen tuomioistuimessa toisen merkin käytön kieltämiseksi. (Salmi ym. 2008, 109).

3.7 Tavaramerkin loukkaus

Tavaramerkin loukkaus tapahtuu käytännössä siten, että joku käyttää identtistä tai toisen rekisteröityyn tai vakiinnutettuun tavaramerkkiin sekoitettavissa olevaa merkkiä elinkeinotoiminnassaan. Tavaramerkkilain 7 luku luettelee oikeuskeinot, jotka oikeudenhaltijalla on käytettävissään. Säännöksiä tarkistettiin ja muutettiin hieman, kun direktiivi 21.7.2006/680 (HE 26/2006) astui voimaan.

”Merkinhaltija voi loukkauksen johdosta vaatia:

- a) loukkaavan merkin käytön kieltämistä (TmerkkiL 38 § 1 mom.),
- b) Vahingonkorvausta ja kohtuullista hyvitystä merkin käyttämisestä (TmerkkiL 38 § 2 ja 3 mom.),
- c) rangaistusta tavaramerkkirikkomuksesta (TmerkkiL 39 §) tai rikosoikeudellista rangaistusta (RL 49:2),
- d) merkin poistamista loukkaavista tuotteista tai niiden muuttamista tai luvattomasti tavaramerkillä merkityn omaisuuden hävittämistä (TmerkkiL 41 §),
- e) omaisuuden takavarikoimista (TmerkkiL 41 §) ja
- f) loukkausta koskevan tuomion julkistamista kantajan toimin vastaajan kustannuksella (TmerkkiL 41 a §). ” (Salmi ym. 2008, 648).

Kieltotuomio

Tuomioistuimen määräämällä kieltotuomiolla kielletään loukkaajaa jatkamasta tai toistamasta tekoaan. Kieltotuomio edellyttää näyttöä siitä, että loukkaus on tapahtunut. Loukkaavana tekona voidaan pitää mitä tahansa tavaramerkin tai siihen sekoitettavissa olevan merkin käyttöä elinkeinotoiminnassa sellaisten tavaroiden ja palvelujen yhteydessä, jotka kuuluvat merkin haltijan yksinoikeuden piiriin. Kieltotuomio voidaan antaa, vaikka loukkaaja olisi ollut vilpittömässä mielessä eli häneltä puuttuisi rikosoikeudelliseen rangaistukseen vaadittava tahallisuus. (Salmi ym. 2008, 650).

Myös rikosoikeudenkäynnissä asianomistajien intresseissä on lähes aina kieltotuomio, jota ajetaan tuotevääreännösten myynnistä ja maahantuonnista syytettyjä vastaan. Vastaajaa kielletään markkinoimasta tai myymästä tuotteita, joihin on luvattomasti kiinnitetty loukatun oikeudenhaltijan tavaramerkkejä. (Kolari 2004, 22).

Vahingonkorvaus

Loukattu merkinhaltija on oikeutettu saamaan loukkaajalta kohtuullisen hyvityksen merkin käyttämisestä ja korvauksen vahingoistaan, jos loukkaus on tehty tahallaan tai huolimattomuudesta. Lievän tuottamuksen tapauksissa korvausta voidaan sovitella. Tavaramerkin haltijan on näytettävä syy–yhteys loukkauksen ja vahingon välillä, vahingon suuruus sekä muut korvaukseen vaikuttavat seikat. Olennaisin vahinko on yleensä saamatta jäänyt liikevoitto. Vahingonkorvauksia voidaan maksaa myös liikkeen maineen ja arvon alentumisesta sekä merkinhaltijalle loukkauksen johdosta aiheutuneista tiedotus- ja selvityskustannuksista. Myös tavaramerkin goodwill-arvolle tai erottamiskyvylle voi vesittymisen kautta tulla vahinkoa. (Salmi ym. 2008, 654).

Tuoteväärännöstapauksissa asianomistajat vaativat lähes aina rangaistuksen lisäksi myös vahingonkorvausta. Valitukset hovioikeuteen liittyvät usein siihen, että asianomistajat eivät ole saaneet mielestään tarpeeksi vahingonkorvausta väärännettyjen tavaroiden myynnistä tai maahantuonnista johtuen. (Kolari 2004, 23).

Rikosoikeudellinen rangaistus

Tahallinen tavaramerkkioikeuden loukkaaminen on rikosoikeudellisesti rangaistava teko. Vakavammissa loukkaustapauksissa tekijä voidaan tuomita teollisoikeusrikoksesta sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen RL 49 luvun 2 §:n nojalla. Lievemmissä tapauksissa loukkaaja voidaan tuomita tavaramerkkirikkomuksesta sakkoon TmerkkiL 39 §:n nojalla. (Salmi ym. 2008, 658).

Merkin poistaminen, muuttaminen ja omaisuuden hävittäminen

Tavaramerkkilain 41 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä, ”että tunnusmerkki, joka oikeudettomasti on pantu tavaraan, päällykseen, mainoslehtiseen, liikeasiakirjaan tai muuhun sellaiseen, on poistettava tai niin muutettava, ettei sitä enää voida käyttää väärin. Jollei tällainen toimenpide ole muutoin toteutettavissa, määrättäköön merkitty omaisuus hävitettäväksi tai tietyin tavoin muutettavaksi. Tällöin tuomioistuin myös voi, vaatimuksesta, määrätä omaisuuden korvauksesta luovutettavaksi loukatulle.”

Loukkaavat tuotteet joko poistetaan kokonaan markkinoilta tai niitä muokataan siten, etteivät ne enää loukkaa merkkiä esimerkiksi irroittamalla pelkät logot tuotteista. ”Jos loukkaus ilmenee pakkauksessa, esitteessä tai liikekilvessä näitä muutetaan siten, ettei loukkausta enää tapahdu”. (Salmi ym. 2008, 659).

Omaisuuuden takavarikko

Tuomioistuimien voi TmerkkiL 41 §:n 2 momentin mukaan määrätä oikeudettomasti merkityn omaisuuden takavarikoitavaksi merkinhaltijan vaatimuksesta. Tavaramerkin loukkaustapa-uksissa on tavallista, että tavarat on asetettu takavarikkoon, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu. Rikosasioissa omaisuuden takavarikointiin sovelletaan Pakkokeinon 4 luvun säännöksiä. (Salmi ym. 2008, 660).

Loukkausta koskevan tuomion julkistaminen

Vuoden 2006 lakiuudistuksen myötä tuli TmerkkiL 41a §:n 1 momenttiin säännös, että tuomioistuimien voi kantajan vaatimuksesta määrätä vastaajan korvaamaan kustannukset, jotka aiheutuvat kantajalle siitä, että hän ”soveltuvien toimen” julkistaa tietoja lainvoimaisesta tuomiosta, jossa vastaajan on todettu loukkaavan tavaramerkkioikeutta. Julkistaminen voi koskea ainoastaan tuomiota tai sen julkista osaa, eikä yleensä edellytä luonnollisen henkilön nimen mainitsemista. Säännöstä sovelletaan ainoastaan riita-asioissa. (Salmi ym. 2008, 661-662).

3.8 Rinnakkaistuonti

Rinnakkaistuonnilla (engl. parallel imports) tai harmaatuonnilla tarkoitetaan tilannetta, jossa aitoja tuotteita maahantuodaan ilman immateriaalioikeuden haltijan suostumusta ohi tämän valtuuttaman jakelijan. Näin ollen syntyy hintakilpailua oikeuden haltijan tai tämän valtuuttaman jakelijan kanssa. (Mylly 2001, 32). Harmaatuonnissa ei siis ole kysymys tuotevääreännöksistä vaan aikanaan luvallisesti liikkeelle lasketuista tavaroista.

EU:ssa rinnakkaistuonnin sallittavuus perustuu tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta perustamissopimuksessa määritellyn tavaroiden vapaata liikkuvuutta koskevaan periaatteeseen. (EY:n perustamissopimus 28 artikla.)

Rinnakkaistuonti on mahdollista, jos oikeuden haltija ei vastusta tuotteiden maahantuontia tai jos tämän oikeus vastustaa maahantuontia on sammunut. TmerkkiL 10a §:n 1 momentissa puhutaan alueellisesta sammumisesta yhteisön alueella eli tavaramerkin haltija voi pääsääntöisesti kieltää rinnakkaistuonnin ETA-alueen ulkopuolelta. (Kolari 2004.) Joskus rinnakkaistuonti voi kuitenkin olla myös oikeuden haltijan omassa intressissä, jos tuotteista on esimerkiksi vajeusta markkinoilla tai jos vähittäismyyjien perimä hintataso on liian korkea. (Mylly 2001, 32.)

Tuotevääreännösasetuksen mukaisia toimenpiteitä ei voida 3 artiklan mukaan soveltaa rinnakkaistuontiin. (Neuvoston asetus N:o 1383/2003.)

4 Tuotevääreennös

Väärentäminen on tuotteiden tietoista kopioimista, tarkoituksena kaapata tavaramerkki joltain toiselta ilman sen omistajan lupaa. Näin väärentäjät voivat nauttia tuotteen imagon ja laadun suomista eduista ilman ylimääräisiä kuluja ja vastuuta tuotteen laadusta. Jäljentäminen ja simulointi taas ovat tuotteen muodon tai olemuksen kopioimista tavaramerkin nimeä käyttämättä. Molempien edellä mainittujen kopioiden valmistajat yrittävät siis hyötyä tunnetun tavaramerkin mielleyhtymästä ja asettavat lain oikeudenmukaisuuden kyseenalaiseksi. (Hopkins ym. 2003, 9-10).

4.1 Tuotevääreennös kansainvälisenä ongelmana

Tuotevääreennöksistä aiheutuu yrityksille vuosittain miljardiluokan tappiot. Eurooppalaisten yritysten arvioidaan menettävän tästä syystä vuosittain runsaan kahdeksan miljardin euron myyntitulot. (Remes 2012.) Samalla menetetään vuosittain noin 100 000 työpaikkaa Euroopassa. (Suomen Anti-piratismiyhdistys ry 2010.)

Maailman tullijärjestön WCO:n julkaiseman raportin mukaan maailman väärennetyimmät tuotemerkit vuonna 2011 olivat löydettyjen tuotteiden kappalemäärissä mitattuna Apple, Mac, Viagra, Power Balance, Louis Vuitton ja Hello Kitty. Top 15 -listalle yltää myös suomalainen Nokia. Tuotteiden arvossa mitattuna eniten kärsi Nike, jonka väärennöksiä liikkui 462 miljoonan USD:n edestä. Kakkossijalla oli Louis Vuitton (136 miljoonaa USD) ja kolmantena Tag Heuer (84,5 miljoonaa USD). Meitä suomalaisia varmasti kiinnostaa listan nelossijaa pitävän Nokian menetykset tuotevääreennöstuotannon takia, jotka olivat WCO:n raportin mukaan lähes 45 miljoonaa USD. (WCO 2012).

Tuotevääreennökset ovat kasvava ongelma entistä useammalla toimialalla ja tekijänoikeuksien, tavaramerkkien, patenttien ja mallioikeuksien rikkominen on yhä järjestelmällisempää toimintaa, jonka takana ovat usein järjestäytyneet rikollisliigat.

Väärennetyjen tuotteiden myynnin on todettu rahoittavan terrorismia, ja USA:n viranomaiset ovat seuranneet väärennöksistä saatavia rahavirtoja Libanoniin ja Latalaiseen Amerikkaan. Väärennöksillä saatuja varoja pestään lailliseksi samoilla menetelmillä kuin muunkin rikollisuuden piirissä. (Portaankorva 2011).

4.2 Tuotevääreennösten riskit kuluttajien terveydelle tai turvallisuudelle

Kuluttajalle väärennetty elintarvike tai sähkölaite voi olla hengenvaarallinen ostos, sillä tuotteiden valmistajat eivät turvallisuusmääräyksistä piittaa. Tuotteessa käytetty materiaali

voi aiheuttaa terveydellisiä haittoja, esimerkiksi vaatteista voi saada allergiaoireita tai niiden valmistusmateriaali voi olla liian herkästi syttyvää. (Tulli 2011.) Kosmetiikkaväärennöksistä taas on löydetty muun muassa ureaa, asfalttipikeä ja maantiemaalia. (Af Ursin 2009.)

Elektronisten laitteiden osat voivat aiheuttaa oikosulkuja tai muuta vahinkoa. Myös puutteelliset käyttöohjeet voivat aiheuttaa vahinkoja ja maailmalta on tullut raportteja esimerkiksi räjähtäneistä kännykän akuista, jotka ovat osoittautuneet väärennetyiksi. Kulkuneuvojen varaosat autoissa, lentokoneissa ja laivoissa voivat taas aiheuttaa toimintahäiriöitä ja onnettomuuksia. Kuluttajat eivät yleensä edes näe millaisia osia autoon korjaamalla asennetaan. (Ryttäri 2009.)

Vaarallisin väärennösten muoto tällä hetkellä on kuitenkin kiistatta lääkkeet, sillä niillä pyritään jo lähtökohtaisesti parantamaan kuluttajan terveydentilaa. Markkinoilla liikkuu väärennettyjä lääkkeitä laidasta laitaan ja osa niistä jopa sisältää luvattuja lääkeaineita, mutta vaikuttavien aineiden pitoisuuksissa on ollut suuria heittoja ja monista lääkkeistä on löytynyt jäämiä myös niihin kuulumattomista vaikuttavista aineista. Tällainen ”lääkecocktail” on kuluttajalle riski, siinä missä mahdollinen lääkkeen yliannostus, tai se ettei lääke sisällä lainkaan vaadittuja ainesosia. (Kartila 2006).

Väärennösten aiheuttamista onnettomuuksista tai terveyshaitoista ei ole tehty kattavaa tilastoa, mutta vakavia esimerkkitapauksia löytyy lehdistä ympäri maailmaa. Amerikasta löytyy esimerkki jättimäisistä hammastahnaeristä vuodelta 2007, jotka sisälsivät pakkasnestettä. (NBC News 2007.) Samana vuonna Amerikassa kuoli 4 000 lemmikkiä Kiinasta tuotuun koiranruokaan, joka sisälsi melamiinia. (Wikipedia 2012.) Niin ikään otsikoihin pääsi Kiinassa vuonna 2004 ilmennyt maitoskandaali, jossa ainakin 13 vauvaa kuoli väärennettyyn korvikemaitoon, jota oli myyty peräti 45 eri tuotemerkillä. Lisäksi 200 vauvaa sairastui vakavasti niin sanottuun isopääsyndroomaan, koska maidossa ei ollut juuri lainkaan proteiinia vaan väärennetty maito oli käytännössä vettä. (BBC News 2004).

5 Teollisoikeusrikoksia koskeva lainsäädäntö

”Teollisoikeusrikoksella tarkoitetaan tavaramerkki-, patenti-, mallioikeus-, piirimalli-, hyödyllisyysmalli- ja kasvinjalostajalakien määrittämiin yksinoikeuksiin kohdistuvia vakavia loukkauksia.” (Salmi ym. 2008, 658.) Teollisoikeuksien tuottama yksinoikeus koskee ainoastaan niiden ammattimaista hyödyntämistä. Erityislaeissa yksinoikeus on määritelty niin, ettei yksityisiin tai henkilökohtaisiin tarpeisiin soveltuva valmistus tai käyttö kuulu yksinoikeuden suojan piiriin. (Nuotio 2002, 1444).

Tuoteväärennosten ja piraattituotteiden maahantuonnin estämiseksi on EU:ssa ryhdytty erityistoimiin. Tuoteväärennös tai piraattituote on aina alkuperäisen oikeudenhaltijan immateriaalioikeutta loukkaava tuote ja sellaisen valmistaminen on rikollista. Tavaroiden markkinoillepääsyn estämiseksi selvät tuoteväärennökset ja piraattituotteet on mahdollista pysäyttää neuvoston asetuksen (EY) N:o 1383/2003 eli niin sanotun tuoteväärennösasetuksen mukaisesti jo rajoilla tulliviranomaisten toimesta. Loukkaukset käsitellään normaalisti kansallisten säännösten mukaisesti. (Haarmann 2012, 155).

5.1 Kansallinen lainsäädäntö

Rikoslain kokonaisuudistuksessa pyrittiin selkeyttämään ja vahvistamaan teollisoikeuksien tuottamaa suojaa säätämällä näistä rikoksista oma lukunsa ja siirtämällä rangaistussäännökset alan erityislainsäädännöstä rikoslakiin. Samalla teollisoikeuksien loukkaamisesta seuraavan rangaistuksen maksimipituutta nostettiin kuudesta kuukaudesta kahteen vuoteen. (Nuotio 2002, 1435).

Teollisoikeusrikos

RL 49 luvun 2 § (22.12.2009/1281) teollisoikeusrikoksesta kuuluu seuraavasti:

”Joka tavaramerkkilain (7/1964), patenttilain (550/1967), mallioikeuslain (221/1971), yksinoikeudesta integroidun piirin piirimalliin annetun lain (32/1991), hyödyllisyysmallioikeudesta annetun lain (800/1991) tai kasvinjalostajanoikeudesta annetun lain (1279/2009) säännösten vastaisesti ja siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa taloudellista vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle, loukkaa,

- 1) oikeutta tavaran tunnusmerkkiin,
- 2) patentin tuottamaa yksinoikeutta,
- 3) mallioikeutta,
- 4) oikeutta piirimalliin,
- 5) hyödyllisyysmallioikeutta tai
- 6) kasvinjalostajanoikeutta,

on tuomittava *teollisoikeusrikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Rikoslaki ei varsinaisesti määrittele, miten yksinoikeutta tavaramerkkiin voi loukata. Hallituksen esityksessä (HE 94/1993) mainittiin esimerkkinä teollisoikeusrikoksesta tavaran laitton valmistaminen, levittäminen yleisölle ja maahantuonti. Useimmissa tapauksissa tekotapana on ollut tuoteväärennosten ostaminen jälleenmyyntitarkoituksessa, maahantuonti sekä tuotteiden myyminen eteenpäin. (Kolari 2004, 32).

Teollisoikeusrikoksesta rangaistavien henkilöiden tekijäpiiriä ei ole rajoitettu vaan tekoon voi syllistyä kuka tahansa. Alioikeudessa ratkaistavana olevissa rikosjutuissa tekijänä on usein yksittäinen henkilö, joka on myynyt tuotevääreännöksiä torilla tai kirpputoreilla. Laajemmissa tapauksissa tekijöinä saattavat olla esimerkiksi yritysten toimitusjohtajat, tukkumyyjät tai maahantuonnista vastaavat henkilöt. Yhtä syyllisiä rikokseen ovat myös ulkomailla toimivat tavaroiden valmistajat, ostajat ja myyjät, mutta kansainvälinen yhteistyö ei toimi riittävän tehokkaasti, jotta näitä saataisiin vastuuseen. (Kolari 2004, 33).

Teollisoikeusrikos edellyttää tekijältään aina tahallisuutta. (Nuotio 2002, 1445.) Esimerkiksi toimitusjohtajilla ja myyntipäälliköillä katsotaan olevan liikealan tuntemusta ja sellaista kokemusta elinkeinotoiminnasta, joka voi vaikuttaa rikoksen tahallisuuden arviointiin. (Kolari 2004, 34.)

Teollisoikeusrikos myös edellyttää, että ”teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa taloudellista vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle”. Rangaistavuus ei kuitenkaan edellytä, että todellinen vahinko olisi syntynyt. (Nuotio 2002, 1445.) Hallituksen esityksen (HE 94/1993) mukaan huomattavan taloudellisen vahingon tosiasiallista syntymistä tai konkreettista vaaran syntymisestä ei vaadita, jotta teollisoikeusrikoksesta tulisi tuomituksi. ”Rangaistavuuden edellytykseksi siis riittää, että teko on tyypillisesti sellainen, joka kokemusten mukaan ennakolta arvioiden on omiaan johtamaan huomattavan taloudellisen vahingon syntymiseen oikeudenhaltijalle.” (Kolari 2004, 35.)

Hallituksen esityksen (HE 94/1993) mukaan taloudellista vahinkoa voi syntyä esimerkiksi supistuneesta myynnistä, menetetyistä tilauksista, hyödyntämättä jääneistä tuotantovälineiden pääomainvestoinneista, markkinointikuluista tai goodwill-arvon menetyksestä. Huomattavan taloudellisen vahingon arvioimiseen vaikuttaa usein asianomistajan korvausvaatimukset, mutta tuomioistuimien näyttöä arvioivan kriteeriä kappalemäärän ja tavaran luonteen mukaan. (Kolari 2004, 37).

Immateriaalioikeuksien loukkaukset ovat pääosin asianomistajarikoksia eli virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä ellei asianomistaja eli oikeudenhaltija tai se, jolle tämän oikeus on siirtynyt, ilmoita asiaa viralliselle syyttäjälle syytteen nostamista varten. (Haarmann 2012, 155). Teollisoikeusrikokset on jätetty asianomistajarikoksiksi, koska rikosprosessista saattaa olla joskus enemmän haittaa kuin hyötyä oikeudenhaltijalle. (Kolari 2004, 41.)

RL 49 luvun 6 §:n mukaan ”virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä teollisoikeusrikoksesta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi tai erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista”.

Joissain tapauksissa ehdoton kahtiajako asianomistajarikoksiin ja virallisen syytteen alaisiin rikoksiin saattaa johtaa epätydyttäviin ja yleistä oikeustajua loukkaaviin lopputuloksiin. Esimerkiksi jos tapahtunut rikos on erityisen vakava tai tekijä vaarallinen. Siksi lainsäätäjät on katsonut aiheelliseksi lisätä syyttäjän mahdollisuuksia nostaa syyte asianomistajarikoksesta ilman asianomistajan esittämää syyttämispyyntöä. Toisin sanoen asianomistajarikos voi muuttua virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi tapauksissa joissa ”syytteen nostamista on pidettävä yleisen edun kannalta tärkeänä”. (Vuorenmaa 1999, 90).

Rikoslain 8 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan teollisoikeusrikoksesta ei saa rangaista, ellei syytettä nosteta viiden vuoden kuluessa rikoksen tekopäivästä. Loukkaus alkaa esimerkiksi väärennösten maahantuontipäivästä ja se katsotaan päättyväksi, kun myynti on tosiasiallisesti lopetettu. (Kolari 2004, 43.)

Tavaramerkkirikkomus

TmerkkiL 39 § tavaramerkkirikkomuksesta kuuluu seuraavasti:

”Joka tahallaan loukkaa tavaran tunnusmerkin haltijalle tämän lain mukaan kuuluvaa oikeutta, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena, tavaramerkkirikkomuksesta sakkoon. (21.4.1995/716)

Syytettä 1 momentissa mainitusta rikoksesta älköön virallinen syyttäjä tehdä, ellei asianomistaja ole ilmoittanut rikosta syytteeseen pantavaksi.

Milloin kysymys on rekisteröidystä tavaramerkistä, älköön rangaistusta tuomittako, ellei loukkaus ole tapahtunut rekisteröintipäivän jälkeen.”

Tavaramerkkirikkomuksella käsitellään lievemmat rikokset, joista rangaistuksena on sakkoa. Myös tavaramerkkirikkomus on asianomistajarikos ja edellyttää teollisoikeusrikoksesta annetun hallituksen esityksen (HE 94/1993) mukaan tahallisuutta ja ansiotarkoitusta. Tavaramerkkirikkomus ei edellytä huomattavaa vahinkoa ja ne vanhenevat kahdessa vuodessa. (Kolari 2004, 45).

5.2 Kansainvälinen lainsäädäntö

Immateriaalioikeuden alueella kansainvälistä suojaa on kehitetty useilla yleissopimuksilla. Alla on esitelty sopimuksista tärkeimmät ja laaja-alaisimmat.

Kansainväliset yleissopimukset eivät ole Suomessa suoraan sovellettavissa vaan tuomioistuimet perustavat ratkaisunsa kansalliseen lainsäädäntöön, joka on pyritty säätämään täyttämään yleissopimusten asettamat velvoitteet. (Haarmann 2006, 20).

Pariisin yleissopimus

Pariisin yleissopimus (engl. Paris Convention for the Protection of Industrial Property) on alusta alkaen ollut ja on yhä edelleen koko teollisoikeuden alueen merkittävin kansainvälinen sopimus. Alun perin vuonna 1883 yleissopimuksen allekirjoitti 11 valtiota teollisoikeuksien suojelemiseksi, mutta keväällä 2007 konventioon on liittynyt jo 171 valtiota eikä mikään merkittävä maa ole sen ulkopuolella. Suomi liittyi Pariisin konventioon vuonna 1921. (Haarmann 2012, 23; Nikkanen 2007).

Yleissopimus rakentuu kahdelle tärkeälle periaatteelle. Kansallisen kohtelun periaatteen mukaan sopimusvaltiot ovat velvollisia antamaan toisen jäsenvaltion kansalaisille samat oikeudet kuin omille kansalaisilleen. Vähimmäissuojan periaatteen tarkoituksena taas on turvata, että vähintään sopimuksen tasoinen suoja annetaan toisen jäsenvaltion kansalaiselle. (Haarmann 2006, 8).

Konvention säännöksistä erityisen tärkeä on konventioprioriteettia eli sopimusetuoikeutta koskeva periaate: ”se, joka on hakenut suojaa jossakin sopimuksen jäsenvaltiossa keksinnölle, tavaramerkille tai mallille, on oikeutettu keksinnön osalta 12 kuukauden ja tavaramerkin sekä mallin osalta 6 kuukauden aikana hakemaan suojaa etuoikeuksin myös muissa konventioon liittyneissä maissa.” (Haarmann 2012, 24).

Pariisin yleissopimuksessa ei ole nimenomaisia määräyksiä teollisoikeuksien rikosoikeudellisesta sääntelystä, mutta konvention 9 artiklan mukaan tuoteväärännökset on pystyttävä takavarikoimaan tuotaessa ne maahan, jossa tavaramerkki on suojattu tai maassa, jossa ne on valmistettu. (Kolari 2004, 16).

WIPO

Vuonna 1967 perustettiin WIPO (World Intellectual Property Organization) ylläpitämään Pariisin yleissopimuksen hallintoa. WIPO:on kuuluu tällä hetkellä 183 jäsenvaltiota ja sen tarkoituksena on edistää immateriaalioikeuksien suojaa yhteistyössä eri valtioiden ja kansainvälisten järjestöjen kanssa. (Kolari 2004, 16.) WIPO hallinnoi tällä hetkellä 24 kansainvälistä teollis- ja tekijänoikeuden alan sopimusta. (WIPO 2012.)

TRIPS

TRIPS-sopimus laadittiin WTO:n edeltäjän GATT:n toimesta vuonna 1994 ja se on nykyisin yksi WTO:n toiminnan keskeisimmistä ja myös eniten kritiikkiä kohtaavista sopimuksista. Jäseniä on nykyään yli 150 mukaan lukien EU:n jäsenmaat ja Yhdysvallat. Kaikkien WTO:n jäseniksi haluavien on ratifioitava TRIPS-sopimus. (Haarmann 2006, 18).

TRIPS-sopimus rakentuu kansallisen kohtelun periaatteen ohella suosituimmuuskohtelun periaatteelle, jossa jonkin toisen valtion kansalaiselle myöntämä etu tulee myöntää myös muille jäsenvaltioille. Jäsenet ovat sitoutuneet vähentämään kansallisen kaupan häiriöitä ja esteitä. Tulliviranomaisilla tulee olla 51 artiklan mukaan tavaramerkin haltijan perustellusta hakemuksesta mahdollisuus pysäyttää tuotevääreännöksiksi epäillyt tavarat tulliin. Jäsenmaiden tulee myös edistää tietojenvaihtoa ja tulliviranomaisten yhteistyötä tuotevääreännöstapauksissa. (Kolari 2004, 18).

TRIPS-sopimuksen 61 artiklassa säädetään rikosprosessista ja rangaistuksista. Käytössä tulee olla vankeus- ja/tai sakkorangaistus, joka on riittävän ankara vaikuttaakseen ehkäisevästi tapauksissa, joissa on kyse kaupallisesta tavaramerkkiväärennösten kaupasta. (Kolari 2004, 18).

Madridin sopimus

Tavaramerkkien kansainvälistä rekisteröintiä koskeva Madridin sopimus allekirjoitettiin vuonna 1891. Nykyisin jäsenvaltioita on jo yli viisikymmentä. Madridin sopimuksen tarkoituksena on antaa laillista suojaa kaikille tavaramerkeille, jotka lasketaan liikkeeseen kansainvälisessä kaupassa. Madridin sopimus tarjoaa tavaramerkin hakijalle tehostetun rekisteröimisprosessin. ”Yksi tavaramerkkihakemus johtaa sarjaan kansallisia hakemuksia, jotka johtavat kansallisiin rekisteröinteihin”. (Salmi ym. 2008, 718).

Kun Madridin sopimus jäi varsin suppeaksi, valmisteltiin vuonna 1973 uusi yleissopimus TRT (Trademark Registration Treaty), mutta sekään ei saavuttanut suurta menestystä. Vuonna 1989 saatiin aikaan erillinen Madridin sopimuksen pöytäkirja, jonka mukaisella kansainvälisellä rekisteröinnillä on sama vaikutus kuin, jos rekisteröinnin olisi myöntänyt sopimukseen liittyneen valtion kansallinen rekisteriviranomainen. Rekisteröinnin muodollisuuksia vähentämään solmittiin tavaramerkkilakisopimus TLT (Trademark Law Treaty), jonka Suomi on allekirjoittanut, muttei vielä ratifioinut. (Haarmann 2012, 28).

ACTA

Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA) on ehdotettu kansainvälinen väärentämisen vastainen kauppasopimus immateriaalioikeuksien standardoinniksi. Sopimuksen tarkoituksena on ehkäistä väärennettyjen tuotteiden sekä tekijänoikeuksia loukkaavan materiaalin levitystä sopimusmaissa.

Euroopan parlamentti kuitenkin hylkäsi kauppasopimuksen äänestyksessään luvuin 478-39. Alun perin sopimuksen odotettiin olevan läpihuutojuttu, mutta kansalaisaktivismi herätti europarlamentaarikkojen huomion asiaan. Erityisesti kiistanalaiseksi sopimuksessa nousi internetin sananvapaus, sillä sopimuksen kritisoitiin olevan liian epämääräinen ja antavan mahdollisuuksia vääriin tulkintoihin. (Euroopan parlamentti 2012).

6 Tullin pysäytysprosessi ja edellytykset toimenpiteille

Tavaramerkkilain suojasäännösten ja rikoslain säännöksessä teollisoikeudesta lisäksi tullilaitoksella ja sen toimintaa koskevalla lainsäädännöllä on tärkeä vaikutus tuoteväärennösten markkinoille pääsyn estämisessä. Tullin yleinen toimivalta perustuu sekä kansalliseen että EU:n yhteiseen lainsäädäntöön, joista ehkä tärkeimpinä voidaan mainita EU:n tullikoodeksi ja tullilaki. (Tulli 2011).

Yhteisön tullikoodeksilla (ETY N:o 2193/92) vahvistetaan ja määritetään yhteisön ja kolmansien maiden väliseen kauppatavaroiden tuontiin ja vientiin sovellettava lainsäädäntö. Tullikoodeksin tavoitteena on edistää kauppaa ja taata samalla rajojen korkea turvallisuustaso. (Tulli 2011).

Lisäksi Suomessa on kansallisena lakina tullilaki (1466/1994), jota sovelletaan Euroopan yhteisön lainsäädännön tavoin tulliverotukseen ja tullivalvontaan sekä näiden lisäksi tilastointiin sekä tullirikostutkintaan. Tullilainsäädäntöä voidaan soveltaa myös EU:n sisällä tapahtuvassa tavaroiden siirrossa ja käsittelyssä. (Tulli 2011). Teollisoikeusrikosten esitutkinnassa tulliviranomaiset soveltavat kansallista lainsäädäntöä kuten muussakin tullirikostutkinnassa.

6.1 Esitutkinta

Rikosprosessiin sisältyy sen laajassa merkityksessä rikosten esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti eli tuomioistuinmenettely sekä rangaistuksen täytäntöönpano. Esitutkinnan

tärkein tavoite on selvittää onko tapahtunut rikos ja kuka tai ketkä ovat rikokseen syyllisiä. (Niemi-Kiesiläinen 2000, 11).

Esitutkintaa koskevat keskeiset säädökset ovat esitutkintalaki, asetus esitutkinnasta sekä Tullin tutkimissa rikoksissa täydentävästi tullilaki. Esitutkintalain 2 § velvoittaa poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen toimittamaan esitutkinnan, kun sille tehdyn ilmoituksen perustella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tapahtunut. (ETL 2 §.) Helminen, Lehtola ja Virolainen määrittelevät esitutkinnan selvityksen hankkimiseksi tapahtuneeksi epäillystä rikoksesta mahdollisen syyteharkinnan suorittamista ja rikosoikeudenkäynnin valmistelua varten. (Helminen ym.2005, 14.)

Esitutkintaviranomaisia Suomessa ovat poliisi, tulli, rajavartiolaitos ja puolustusvoimat. ETL 13 §:n mukaan esitutkinnan toimittaa poliisi, jollei toisin ole erikseen säädetty. Tulliviranomaisten toimivallasta tullirikostutkinnassa säädetään tullilaissa (TulliL). Tullin toimivalta rajoittuu tietynlaisten rikosten tutkintaan, jotka ovat tullilaitoksesta annetun lain 2 §:n mukaan säädetty tullilaitoksen tehtäviksi. Tulli suorittaa esitutkintaa tullirikostapauksissa, jotka määrittellään tullilain 3 §:n 1 momentin 5 kohdassa. Ensisijaisesti tullilaitos tutkii rikokset, joissa rikotaan tullilain tai muun sellaisen lain säädöksiä, jonka noudattamisen valvonta tai täytäntöönpano on tullilaitoksen tehtävänä. Lisäksi tullirikoksiin luetaan laitton tuontitavaraan ryhtyminen tai sellainen rahanpesurikos, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia tai maastavientiä. Lisäksi Tullin esitutkintatoimivalta kattaa myös muut sellaisten säännösten rikkomiset, joihin sisältyy omaisuuden maahantuontia ja maastavientiä. (Helminen ym.2005, 95-96).

Tutkinnanjohtaja johtaa esitutkintaa. Tutkinnanjohtajana toimii pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tulliviranomaisen suorittamassa esitutkinnassa tutkinnanjohtajana toimii pidättämiseen oikeutettu tullihenkilö. (ETL 14 §, tullilaki 43:3 §.)

Asianomistajarikoksella tarkoitetaan rikosta, jossa syyttäjä ei nosta syytettä ilman, että asianomistaja vaatii syytteen nostamista ja rangaistusta. Asianomistaja voi olla joko luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö. Asianomistajan syyteoikeudesta on määräykset oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) 1:14-17:ssa. Teollisoikeusrikokset ovat pääosin asianomistajarikoksia, joten esitutkintalain 3,1 §:n mukainen esitutkinta toimitetaan vain, jos asianomistaja ilmoittaa vaativansa rikokseen syyllistyneelle rangaistusta. Asianomistajarikokset poikkeavat virallisen syytteen alaisista rikoksista myös siinä, että asianomistaja voi tutkinnan kaikissa vaiheissa pyytää esitutkintatoimenpiteiden keskeyttämistä ja peruuttaa vaatimuksensa asiassa.

Esitutkinta päättyy pääsääntöisesti joko siihen, että kertynyt aineisto lähetetään syyttäjälle syyteharkintaa varten tai sen toteamiseen, ettei rikosta ole tehty, tai ettei mahdollisesta rikoksesta ole löytynyt riittävästi näyttöä syyteharkintaan lähettämisen perusteeksi. (Niemi-Kiesiläinen 2000, 26). Esitutkintalain mukaan esitutkintaviranomainen ei voi päättää luopua toimenpiteistä eli jättää vähäistä rikosta tutkimatta, jos asianomistajalla on asiassa rangaistus- tai vahingonkorvausvaatimus (ETL 4, 1 §). Tullin tutkimissa teollisoikeusrikoksissa esitutkinta päättyy yleensä siten, että asianomistaja pääsee sopimukseen tavaranhaltijan kanssa ja peruu vaatimuksensa asiassa.

6.2 Tuoteväärännösasetus

Neuvoston asetus (EY) N:o 1383/03 on säädetty Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 113 artiklan perusteella, jonka tarkoituksena on yhteisön kauppapolitiikan avulla suojella yhteisön kauppaa erityisesti yhteisön rajoilla tehtävillä toimenpiteillä. Tuoteväärännösasetus on suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä, jota tullilaitos soveltaa paljastaessaan ja selvittäessään laittomia kuljetuksia ja pidättäessään niitä tullivalvontaan. (Salmi ym. 2008, 668).

Suomen tulliviranomaiset ovat niin sanotun tuoteväärännösasetuksen (EY) N:o 1383/03 ja uuden komission soveltamisasetuksen (EY) N:o 1891/04 nojalla oikeutettuja ja toisaalta velvollisia pysäyttämään ja ottamaan tullivalvontaan sellaiset tavaraerät, jotka loukkaavat tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia. Asetuksen tarkoituksena on pysäyttää tuoteväärännökset ja laittomasti valmistetut tavarat rajoille, sillä jo markkinoilla olevien tuotteiden osalta tutkintaprosessi on aikaa vievää ja kallista. Asetuksessa määritellään edellytykset ja toimenpiteet tavaroiden suhteen, jos epäillään, että tavarat loukkaavat teollis- ja tekijänoikeuksia. (Tullin sisäinen valvontaohje).

Asetuksen soveltamisalasta

Tuoteväärännösasetuksella voidaan puuttua väärännettyjen ja laittomasti valmistettujen tavaroiden tuonnin, vapaaseen liikkeeseen luovutuksen, viennin, jälleenviennin, suspensio-menettelyyn asettamisen, vapaa-alueelle tai vapaavarastoon siirtämisen kieltämiseksi ja tällaisten tavaroiden laittoman kaupan tehokkaaksi torjumiseksi. (1383/03,1 artikla).

Koska komission asetus jättää epäselväksi kauttakulkumenettelyissä Suomen kautta Euroopan Unionin ulkopuolelle matkalla olevat tavaraerät, on loukkaustapauksissa sovellettu Suomen kansallista tavaramerkkilakia, tekijänoikeuslakia, mallioikeuslakia tai muita vastaavia lakeja, joiden on katsottu joko niiden nimenomaisten sanamuotojen tai oikeuskäytännön vahvistaman tulkinnan perusteella soveltuvan myös kauttakulikutapauksiin, kuten seuraavassa lainauksessa on tulkittu.

”Suomen tavaramerkkilain 4 §:ssä on säädetty erikseen ja eksplisiittisesti tavaramerkin suoja-alasta kauttakuljetapauksissa toisin kuin useissa muissa EU-maissa. Oikeus tavaramerkkiin on voimassa riippumatta siitä, lasketaanko tavara tai aiotaanko se laskea liikkeeseen Suomessa vai ulkomailla, vai tuodaanko se Suomen alueelle elinkeinotoiminnassa käytettäväksi, säilytettäväksi, varastoitavaksi tai edelleen kolmanteen maahan kuljetettavaksi. Säännöksen sanamuodon ja sitä koskevien lainvalmistelutöiden perusteella voidaan päätellä, että säännöksen nojalla voidaan puuttua tavaramerkin loukkaukseen tavaroiden osalta, jotka ovat kauttakulussa Suomen läpi”. (Henrik Af Ursin 2007).

Unionin tuomioistuin on kuitenkin ottanut 1.12.2012 päätöksellään yhdistetyissä asioissa C-446/09 ja C-495/09 kantaa EU:n tuoteväärennösasetuksen toimivaltuuksien soveltamiseen suspensiomenettelyssä (ulkoinen passitus, tullivarastointi, sisäinen jalostus suspensiomenettelyssä, tullivalvonnassa tapahtuva valmistus, väliaikainen maahantuonti) oleviin tavaroihin.

Vaikka on yleisesti tiedossa, että kauttakuljetuksissa Suomen kautta Venäjälle kulkee paljon tuoteväärennöksiä, tuomion perusteella tavaroiden pysäyttämiseksi ei enää riitä pelkkä tulliviranomaisen epäily, että kyse on teollis- ja tekijänoikeuden loukkauksesta. Tapaukseen tulee liittyä myös epäilyjä, että tavarat on tarkoitettu EU:n markkinoille. (Keskinen 2012)

Tällaisiin epäilyihin voivat kuulua esimerkiksi se, että tavaroiden määränpäättä ei ole ilmoitettu, tavaroiden valmistajan tai lähettäjän nimeä tai osoitetta koskevat täsmälliset tai luotettavat tiedot puuttuvat, tulliviranomaisten kanssa ei tehdä yhteistyötä tai että löydetään kyseisiä tavaroita koskevia asiakirjoja tai kirjeenvaihtoa, joiden perusteella voidaan olettaa, että tavarat voidaan kierrättää kuluttajille Euroopassa. (Salonen & Elo 2011).

Ehkä tuomion mukanaan tuoman hämmennyksen takia Tullin kauttakuljetustavaroihin kohdistuneet pysäytykset tilastojen mukaan vähenivät radikaalisti keväällä 2012. Elon ja Salosen mukaan Suomen Tullin pysäytyskäytäntö on tähänkin asti ollut tuomion päätöksen myötä tulleen ohjeistuksen mukainen, sillä lähes poikkeuksetta kauttakuljetapauksissa on esiintynyt epäselvyyksiä asiakirjoissa tai osapuolien tiedoissa.

Matkustajatuonti

Valvonta- ja pysäytystoimenpiteitä kohdistetaan pääasiassa kolmansista maista tuleviin kaupallisiin tavaraeriin eikä omaan käyttöön tarkoitetut matkustajatuomiset kuulu tuoteväärennösasetuksen valvontakohteisiin. ”Jotta matkustajien henkilökohtaisiin matkatavaroihin sisältyvien tavaroiden tullausta ei vaikeutettaisi, on tarkoituksenmukaista, lukuun ottamatta tapauksia, joissa tietyt aineelliset seikat viittaavat kaupalliseen toimintaan, jättää tämän asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle väärennetyiksi, laittomasti valmistetuiksi tai tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaaviksi epäillyt tavarat, jotka tuodaan yhteisön

ulkupuolisista maista yhteisön lainsäädännössä säädetyistä tullittoman tuonnin rajoissa.” (Neuvoston asetus 1383/2003).

Rajanvetolinjaukset ovat vaikeita ja määräytyvät oikeudenhaltijoiden ja asianomistajien vaatimusten ja toisaalta rangaistuskäytännön perusteella. Tullittomuusasetuksen asettamat euromäärät EU:n ulkopuolisiin tavarihin matkustajaliikenteessä, 430 euroa lento- tai laivaliikenteessä tai 300 euroa muussa liikenteessä, ovat eräät sovellettavat ylärajat, mutta pienempiäkin tavaraeriä valvotaan ja niistä kerätään tietoa. Jos samalle henkilölle tulee useita pieniä eriä, on syytä epäillä toimintaan liittyvän levitystarkoitusta tai kaupallista elinkeinotoimintaa, jolloin toiminta on rangaistavaa. Internetkaupan yleistymisen myötä on ollut paljon tapauksia, joissa tuoteväärännöksiä on kaupattu hyvinkin systemaattisesti erilaisten verkossa toimivien huutokauppojen tai kirpputorien myötä. (Tullin sisäinen valvontaohje).

Tuoteväärännösasetuksen mukaiset määräajat

Valvonta- ja pysäytysmenettelylle on asetettu myös määräajat ja toimintavelvollisuudet. Tulliviranomaiset voivat toimia valvonta- ja pysäytystoimenpiteitä tehdessään joko omaaloitteisesti tai oikeudenhaltijan hakemuksen johdosta.

Kun Tulli huomaa esimerkiksi riskianalyysin perusteella epäilyttävän 1 artiklan 1 kohdan mukaisen tavaraerän, minkä epäillään loukkaavan päätöksessä tarkoitettua teollis- ja tekijänoikeutta, ”sen on lykättävä tavaran luovutusta tai otettava haltuunsa kyseiset tavarat.” (1383/2003 9 artikla.) Käytännössä tavaraerän luovutusta ensin lykätään eli toimipaikka ilmoittaa pysäytyksestä varastonpitäjälle ja/tai tavaranhaltijalle, jolloin tavara on luovutuskiellossa, kunnes Tulli käy tarkastamassa tavaran ja antaa toimintaohjeet tavaraerän jatkokäsittelyyn liittyen.

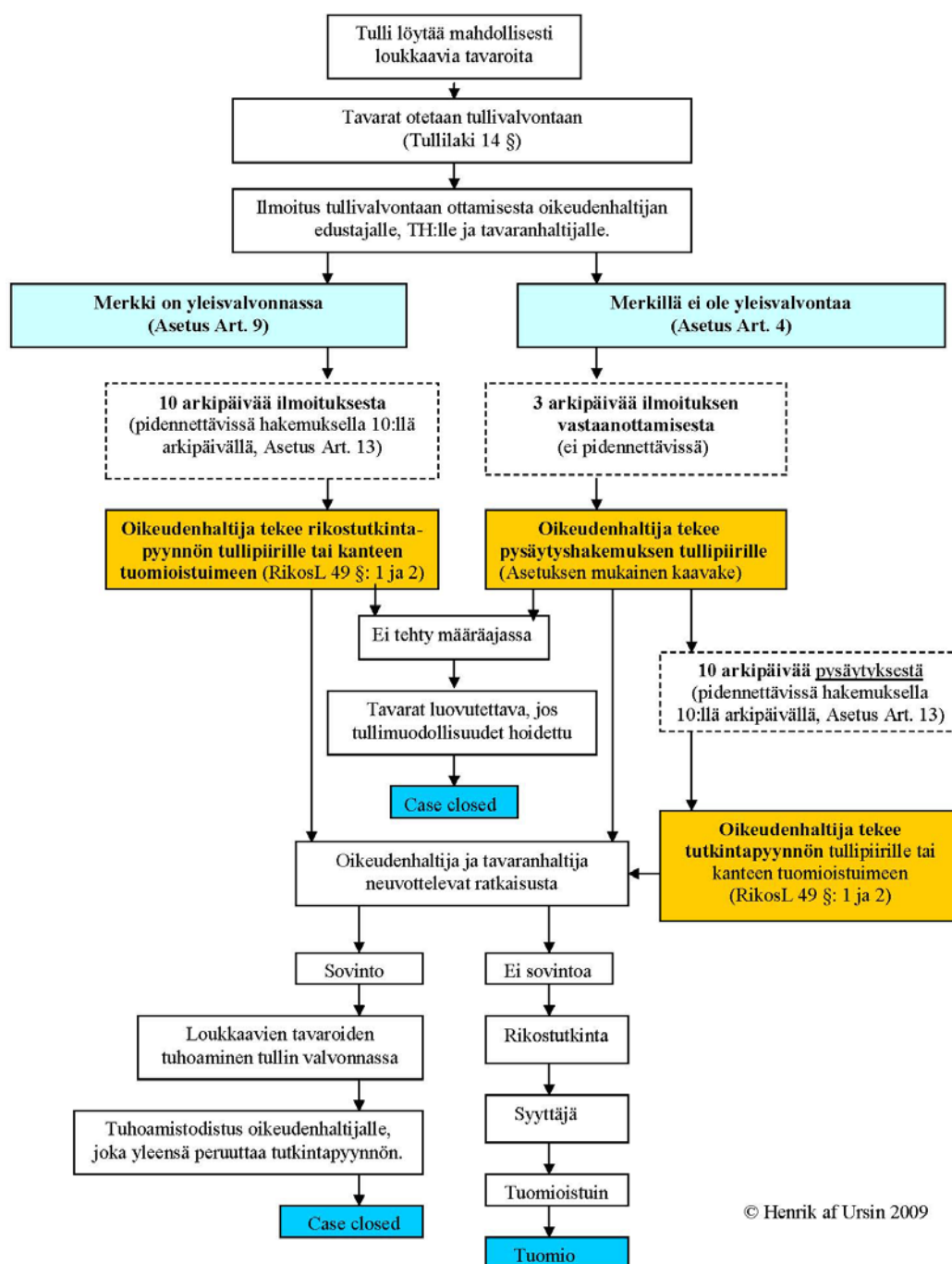
Mikäli tavarantarkastuksessa löytyy tavaroita, joiden epäillään loukkaavan teollisoikeuksia, oikeudenhaltijalle tai sen edustajalle tehdään välittömästi ilmoitus asiasta. Tässä yhteydessä tavarat otetaan Tullin haltuun (ns. hallinnollinen haltuunotto).

9 artiklan 3 kohdan mukaisesti Tulli ilmoittaa oikeudenhaltijan pyytäessä myös tiedot tavaroiden lähettäjistä, vastaanottajasta, tavaranhaltijasta tai hallussapitäjästä sekä tavaroiden alkuperän ja lähteen noudattaen henkilötietojen suojaa, kaupallista tai teollista salaisuutta, ammattisalaisuutta ja virkasalaisuuksia koskevia kansallisia säännöksiä. Tullilain 25 §:ssä säädetään, että Suomen Tulli saa antaa tietoja tuoteväärännösasetuksessa tarkoitettulle oikeudenhaltijalle tulliviranomaisen havaitsemista asetuksessa tarkoitetuista todennäköisesti väärennetyistä tai laittomasti valmistetuista tavaroista.

Asiatietojen ja dokumenttien lisäksi oikeudenhaltijoille toimitetaan kuvia tavarasta tai tulliviranomainen voi myös ottaa näytteen epäillyistä väärennetyistä tavaroista ja antaa sen oikeudenhaltijan tutkittavaksi, jotta voidaan varmuudella selvittää onko kyseessä tuoteväärennös tai laittomasti valmistettu tavara. (Tullin sisäinen valvontaohje.) 9 artiklan 3 kohdan mukaisesti oikeudenhaltijalle sekä ”henkilöille, joita koskee jokin 1 artikla 1 kohdassa tarkoitettu tilanne” varataan myös mahdollisuus tarkastaa tavarat, jotka on otettu Tullin haltuun.

Jotta tuotteita ei vapauteta tullivalvonnasta, on oikeudenhaltijoiden toimittava asetuksen määrittämässä aikarajoissa, jotka riippuvat siitä onko pysäytys tehty Tullin aloitteesta vai onko oikeudenhaltija jättänyt asetuksen 1891/04 mukaisen yleisvalvontahakemuksen. Kuviossa 1 on kuvattu molempien edellä mainittujen pysäytysmallien kulku määräaikoineen.

Tuoteväärennösasetuksen (1383/2003/EY) mukainen menettely

Kuvio 1: Tuoteväärennösasetuksen (1383/2003) mukainen menettely (Af Ursin 2009.)

Ex officio, väliaikainen pysäytys

Tullin oma-aloitteisessa pysäytyksessä tulliviranomainen voi tuoteväärennösasetuksen 4 artiklan mukaisesti pysäyttää tavarat maksimissaan kolmeksi arkipäiväksi epäillessään tavaroita väärennetyiksi tai laittomasti valmistetuiksi. Tulliviranomaisen on tällöin välittömästi ilmoitettava lailliselle oikeudenhaltijalle tai tämän edustajalle havainnosta.

Laillisen oikeudenhaltijan on jätettävä mainitun kolmen arkipäivän kuluessa tuoteväärennösetuksen (EY) N:o 1383/03 mukainen pysäytyshakemus Tullihallitukselle tai Tulli vapauttaa tavarat tullivalvonnasta ja tavarat jatkavat matkaansa. (Tullin sisäinen valvontaohje).

Määräaika lasketaan alkavaksi oikeudenhaltijalle tehdyn ilmoituksen jälkeisestä päivästä. Jos laillinen oikeudenhaltija jättää pysäytyshakemuksen tässä määräajassa ja saa Tullihallitukselta myönteisen päätöksen, sillä on 10 arkipäivää aikaa saattaa asia toimivaltaisen viranomaisen ratkaistavaksi. Tämä tarkoittaa käytännössä joko rikosilmoituksen tekemistä rikostorjunnalle tai muulle esitutkintaviranomaiselle, taikka yksityisoikeudellisen riita-asian vireillepanoa yleisessä alioikeudessa. Erityisin syin oikeudenhaltija voi saada tullipiiriltä vielä 10 arkipäivää määräajan pidennystä asian saattamiseksi toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi. (Af Ursin 2009).

Yleistullivalvontapäätös (engl. Application for Action)

Tuoteväärennösetuksen perusajatuksena on, että oikeudenhaltijalla on Tullin avustuksella mahdollisuus tilapäisesti pysäyttää epäiltyjen tuoteväärennöslähetysten kulku markkinoille. Oikeudenhaltija voi etukäteen hakea niin sanottua yleistullivalvontapäätöstä jäsenvaltionsa tullin toimivaltaiselta yksiköltä. Mikäli oikeudenhaltija on jättänyt tulliviranomaiselle ennakolta tuoteväärennösetuksen 5 artiklan mukaisen määräaikaisen valvontahakemuksen ja saanut siihen Tullihallitukselta myönteisen päätöksen, lasketaan määräajat toisin ja oikeudenhaltija saa pidemmän reagointiajan.

Oikeudenhaltijan 10 arkipäivän mittainen määräaika lasketaan alkavaksi kolmas arkipäivä siitä, kun tulliviranomainen on ilmoittanut tuoteväärennöshavainnostaan oikeudenhaltijalle. Myös tässä tapauksessa tullipiiri voi myöntää oikeudenhaltijalle määräajan pidennystä 10 arkipäivää. (Af Ursin 2009).

Yleisvalvontahakemus

Tuoteväärennösetuksen soveltamisasetuksen (EY) N:o 1891/04 liitteenä on pysäytys- ja yleisvalvontahakemuksissa käytettävät määrämuotoiset kaavakkeet. Valvontahakemusten jättämisestä ja käsittelystä saa kattavasti tietoa muun muassa Euroopan komission julkaisemasta oppaasta: ”Käsikirja tulliviranomaisten toimenpiteitä koskevien hakemusten jättämisestä varten”.

Hakemus voi koskea myös muun jäsenvaltion tulliviranomaisten toimenpiteitä, mikäli hakemuksen tekijä on yhteisön tavaramerkin tai mallioikeuden, kasvinjalostajaoikeuden tai alkuperänimityksen tai maantieteellisen merkinnän tai suojatun maantieteellisen merkinnän haltija.

Tuoteväärännösasetuksen 6 artiklan mukaan oikeudenhaltijan tulee sitoutua mahdollisesti syntyvään vastuuseen asiassa osallisina oleviin henkilöihin nähden. Pysäytys- ja yleisvalvontahakemuksiin tulee liittää ilmoitus, jossa oikeudenhaltija sitoutuu tiettyyn vastuuseen tullipysäytyksestä aiheutuneista sekä tullivalvonnassa pitämisestä mahdollisesti aiheutuneista kuluista eli lähinnä varastointikuluista. ”Vastuu oikeudenhaltijalle voi syntyä vain, jos tämä laiminlyö menettelyn jatkamisen tai jos tavara ei loukkaa teollis- tai tekijänoikeuksia.” (Henrik Af Ursin 2004.)

Päätös yleistullivalvontahakemuksen hyväksymisestä tulee Tullihallitukselta 30 arkipäivän kuluessa hakemuksen vastaanottamisesta ja tuoteväärännösasetuksen 8 artiklan mukaan hakemus on voimassa vuoden kerrallaan. Määräaika on pidennettävissä oikeudenhaltijan kirjallisesta pyynnöstä.

7 Tutkimuksen toteutus

Tämän tutkimuksen ensisijainen tutkimusongelma oli selvittää minkälaisia ovat olleet teollisoikeusrikkokset Tullissa vuoden 2011 aikana. Tutkimuksen tekijä työskentelee Tullin talousrikostutkinnassa ja huomasi, ettei aihepiiristä ole aikaisemmin koostettu tarkempia tilastoja. Tutkimuslupa ja tarvittavien järjestelmien käyttöluva pyydettiin Tullin rikostorjuntajohtajalta sekä talousrikostutkintapäälliköltä. Asiasta laadittiin myös salassapitosopimus tutkijan ja tämän esimiesten kesken, jotta opinnäytetyö täyttää ETL 41 § ja JulkL 24,1 §:n 3 kohdan salassapitosäännösten vaatimukset.

Tutkimus tehtiin kokonaisotantana ja tutkimuksen tärkeimpinä lähteinä ovat olleet rikosilmoituksen kirjaamisjärjestelmän eli Rikin hakuosio eli niin sanottu RikiTrip sekä poliisiasiantietojärjestelmä Patja. Vuoden 2011 teollisoikeusrikos- ja tavaramerkkirikkomustapaukset on kerätty RikiTripistä käyttämällä hakuehtoina Tullia, vuotta 2011 sekä rikosnimikkeitä teollisoikeusrikos ja tavaramerkkirikkomus.

RikiTripistä saatujen tietojen mukaan haettiin esiin tulleet tapaukset vielä poliisiasiantietojärjestelmästä Patjasta rikosilmoitusnumeron perusteella. Jokainen vuoden 2011 aikana kirjattu rikosjuttu otettiin tarkempaan tarkasteluun ja niistä koostettiin rikosilmoitusten kirjaustietojen perusteella taulukko, joka sisälsi kattavat tiedot väärennyistä tuotteista kuten tavaran laatu ja määrä kolleina, kiloina ja kappaleina. Lisäksi taulukoitiin tavaran pysäyttänyt tullitoimipaikka, tulopäivä, kuljetustapa, alkuperämaa ja määrämaa, mahdollinen tullimenettely sekä tiedot käytetyistä pakkokeinoista ja rikosjuttuun liittyvistä muista rikosnimikkeistä. Myös kunkin rikosjutun tila 14.10.2012 kirjattiin taulukkoon.

Koska rikostapausten kirjaustapa osoittautui erittäin vaihtelevaksi, ei läheskään kaikkia tietoja saatu Patjalta, joten osassa tapauksia etsittiin lisätietoja lähetyksiin liittyvistä asiakirjoista, kuten esimerkiksi rahtikirjoista, laskuista ja asianomistajan Tullille jättämistä tutkintapyyntöistä. Tarvittavat asiakirjatiedot hankittiin joko Tullin rikostorjunnan kansliasta tai rikosjutun esitutkinnan ollessa kesken suoraan rikosjutun tutkijalta. Tiedot tavarán arvosta taas saatiin poikkeuksetta Tullin IPR-yhteyshenkilöltä, joka määrittelee tapauksille annettavan arvon.

Kuten jo tämän opinnäytetyön rajauksessa on todettu, julkisuuslain mukaan tutkimusaineisto on esitutkinnan aikana pääosin salassa pidettävää, joten opinnäytetyön liitteenä olevasta taulukosta on karsittu salassa pidettävät tiedot pois. Opinnäytetyöhön liitettiin taulukot, joihin jätettiin tiedot tulopäivästä, tavarasta ja sen määrästä, alkuperämaasta, määrämaasta, tavarán arvosta, pysäytyksen tehneestä tullitoimipaikasta sekä rikosjutun tilasta 14.10.2012. (Liitteet 2-3)

7.1 Tutkimuksessa käytetyt valmiit tilastot

Vertailuaineisto teollisoikeusrikoksista Suomessa vuosilta 2007-2011 hankittiin Tullihallitukselta. Rikosmääriä laajempaa tilastoa ei teollisoikeusrikoksista ollut tietävästi olemassa, joten sanallista tietoa yleisistä trendeistä kerättiin myös Tullin rikostorjunnan vuosikirjoista, joihin on koostettu vuositasolla lyhyt sanallinen kuvaus kunkin vuoden rikostilanteesta immateriaalioikeuksien osalta.

Koska olemassa oleva tilastomateriaali teollisoikeusrikoksista on erittäin suppea, eikä rikostutkintaan edenneiden rikosjuttujen määrä kuvasta koko ongelman laajuutta, hankittiin Euroopan unionin laajuinen tilasto neuvoston asetuksen (EY) N:o 1383/2003 mukaisista pysäytyksistä. Kukin jäsenmaa toimittaa neljännesvuosittain komissiolle tiedot omista pysäytyksistään ja komission tekemän analyysin jälkeen tilaston yleiskatsaus julkaistaan CIRCAN (Communication & Information Resource Center Administrator) välityksellä.

Osa Tullin pysäyttämistä tuoteväärännöstapauksista on sovittu osapuolten kesken jo ennen kuin asiasta tehdään rikosilmoitus, joten siksi tilasto ei ole suoraan verrannollinen teollisoikeusrikoksista Tullille tehtyjen tutkintapyyntöjen määrään. Toisaalta Tullin rikostutkintaan saattaa tulla myös tutkintapyyntöjä tapauksista, joissa ei ole tapahtunut tullin pysäytystä eli tavarat ovat jo päässeet Suomen markkinoille, jolloin näitä tapauksia ei löydy vastaavasti komission tilastosta. Näitä valmiita tilastoja on käytetty kappaleessa 8.8 selventämään Suomen tuoteväärännöstilannetta muun Euroopan rinnalla. Koska komissio ei ole julkaissut tarkempia maakohtaisia tilastoja vuoden 2004 jälkeen, koostettiin Suomen komissiolle toimittamasta Excel-taulukosta tapaukset tuotekategorioittain kappalemäärineen.

7.2 Reliabiliteetti ja validiteetti

Hirsijärven mukaan tutkimuksissa pyritään välttämään virheitä, mutta silti tulosten luotettavuus ja pätevyys saattavat vaihdella. Tämän vuoksi kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen reliabiliteetti tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta eli niiden tarkkuutta ja se voidaan todeta usealla tavalla. Jos kaksi tutkijaa päätyy samanlaiseen tulokseen, voidaan tutkimustulosta pitää reliabelina. (Hirsjärvi ym. 2001, 213).

Tutkimuksessa havaittiin, että rikosilmoitusten kirjaamiskäytännöt olivat hyvin vaihtelevia. Kirjaamistapa vaihteli tullipiirien välillä, mutta selviä eroavaisuuksia löytyi myös saman henkilön tekemistä ilmoituksista. Tutkimuksen luotettavuuden varmistamiseksi puuttuvat tiedot tarkistettiin osittain rikosjutun asiakirjoista ja joissain tapauksissa tietoja ristiin-tarkistettiin edellä mainitun komission pysäytystilaston kanssa.

Validius tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Menetelmät ja mittarit eivät aina vastaa sitä todellisuutta, jota tutkija luulee tutkivansa. Validiteetissa on kysymys mittauksen pätevyydestä ja myös tulkinnat ovat tätä pätevyuden pohdintaa. Jos tutkija käsittelee saatuja tuloksia oman ajattelumallinsa mukaisesti, ei tuloksia voida pitää tosina ja pätevinä. (Hirsjärvi ym. 2001, 212-214).

Mielestäni tutkimustuloksista saatiin kattavasti vastaus ensisijaiseen tutkimusongelmaan, millaisia olivat teollisoikeusrikokset ja tavaramerkkirikkomukset Tullissa 2011. Ongelmallista oli kuitenkin kuvata Suomessa esiintyvän tuoteväärennösongelman kehitystä ja suuntaa, sillä teollisoikeusrikoksista ja tavaramerkkirikkomuksista ei ollut olemassa kunnollista vertailuaineistoa. Siksi työhön piti sisällyttää myös otteita komission ylläpitämistä pysäytystilastoista, jotta lukijalle välittyisi selkeämpi kuva, miten tavattujen tuoteväärennösten pysäytysmäärät ovat maassamme kehittyneet, ja miten pysäytetyt tuotekategoriat ovat muuttuneet.

8 Tutkimustulokset: Tuoteväärennökset Suomen Tullissa 2011

Vuonna 2011 Suomen Tullissa paljastettiin 270 tuoteväärennöstapausta. Pysäytettyjen tapausten lukumäärä ylitti ensimmäistä kertaa kahdensadan rajan. Haltuunotettujen tavaroiden laskennallinen arvo oli reilut 32 miljoonaa euroa ja väärennetyjä tuotteita oli noin 550 000 kappaletta. (Tullin vuosikertomus 2011). Vuonna 2010 Suomessa paljastettiin 168 tuoteväärennöstapausta, joista 101 koski tuontia ja loput kauttakuljetusta. Kuitenkin noin 90 prosenttia tavaroiden lukumäärästä ja arvosta tuli vuonna 2010 kauttakulkuliikenteestä.

Väärennetyjä tuotteita oli yhteensä noin 382 000 ja niiden arvo oli lähes 26 miljoonaa euroa. (Tullin vuosikertomus 2010).

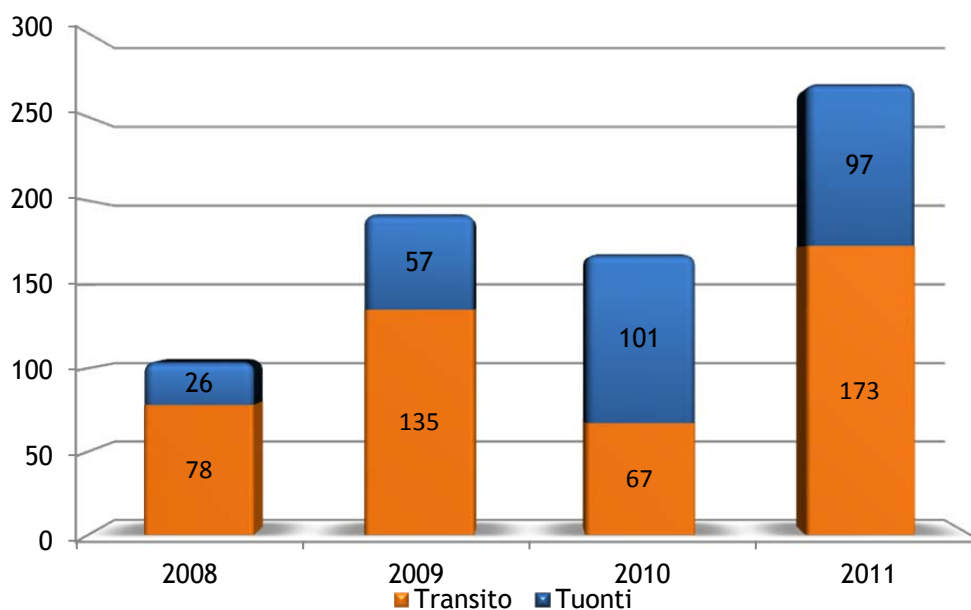
Suomessa asetuksen 1383/2003 perusteella pysäytetyt tuotteet 2011

Tuotekategoria	Tapaukset	%	Kpl	%
Ruoka, alkoholi ja muut juomat	0	0 %	0	0 %
Hajuvedet ja kosmetiikka	7	3 %	161 109	29 %
Vaatteet ja asusteet	77	29 %	87 184	16 %
Laukut, lompakot, aurinkolasit	36	13 %	31 496	6 %
Kengät	30	11 %	77 340	14 %
Sähköiset / elektroniset laitteet	7	3 %	22 345	4 %
Matkapuhelimet ja tarvikkeet	15	6 %	33 123	6 %
CD/ DVD	1	0 %	6	0 %
Kellot ja korut	13	5 %	349	0 %
Kulkuneuvot, mukaanlukien osat ja tarvikkeet	60	22 %	113 883	21 %
Savukkeet	0	0 %	0	0 %
Lelut ja pelit	12	4 %	22 276	4 %
Muut	12	4 %	652	0 %
YHTEENSÄ	270		549 763	

Taulukko 1: Suomen Tullin pysäyttämät tuoteväärennökset vuonna 2011

Taulukossa 1 on jaoteltu Suomen Tullissa asetuksen (EY) N:o 1383/2003 mukaisesti pysäytetyt tuoteväärennökset tuotekategorioittain. Vaatteita ja asusteita pysäytettiin Suomessa 77 kertaa, mutta kappalemäärällisesti väärennetyimmät tuoteryhmät olivat kosmetiikka (seitsemän pysäytystä) ja kulkuneuvojen osat ja tarvikkeet, joita pysäytettiin 60 tapauksessa. Kulkuneuvojen osat olivat näissä tapauksissa lähes poikkeuksetta autoissa käytettyjä laakereita.

Vuonna 2011 Suomen kautta Venäjälle meni kaksi miljoonaa tonnia transitotavaraa. (Tulli 2012.) Suomen suuri transitokuljetusten määrä on näkynyt myös tuoteväärennöstilastoissa, sillä vielä muutama vuosi sitten valtaosa pysäytetyistä tuoteväärennöksistä tavattiin transitokuljetuksissa Venäjälle. (Kuvio 2)

Kuvio 2: Suomen Tullissa pysäytetyt tuoteväärännöstapaukset vuosina 2008-2011

Tuontimenettelyssä tavataan vuosittain yhä enemmän tuoteväärännöksiä. Vuosi 2010 oli ensimmäinen, jolloin paljastettiin enemmän tuoteväärännöksiä tuonnissa kuin kauttakuljetuksessa. Tähän saattoi osaltaan vaikuttaa keväällä 2010 satamat sulkenut ahtaajien lakko, mikä supisti kauttakulkuliikenteen määrää. Internetkaupan kukoistaessa ja kotimaisten nettikauppojen tai nettikirpputorimyyjien määrän lisääntyessä myös pienempien loukkaustapausten määrä on kuitenkin kasvanut runsaasti. (Ryyttäri 2010). Yhä useampi väärennös löytää siis nykyään tiensä Suomen markkinoille.

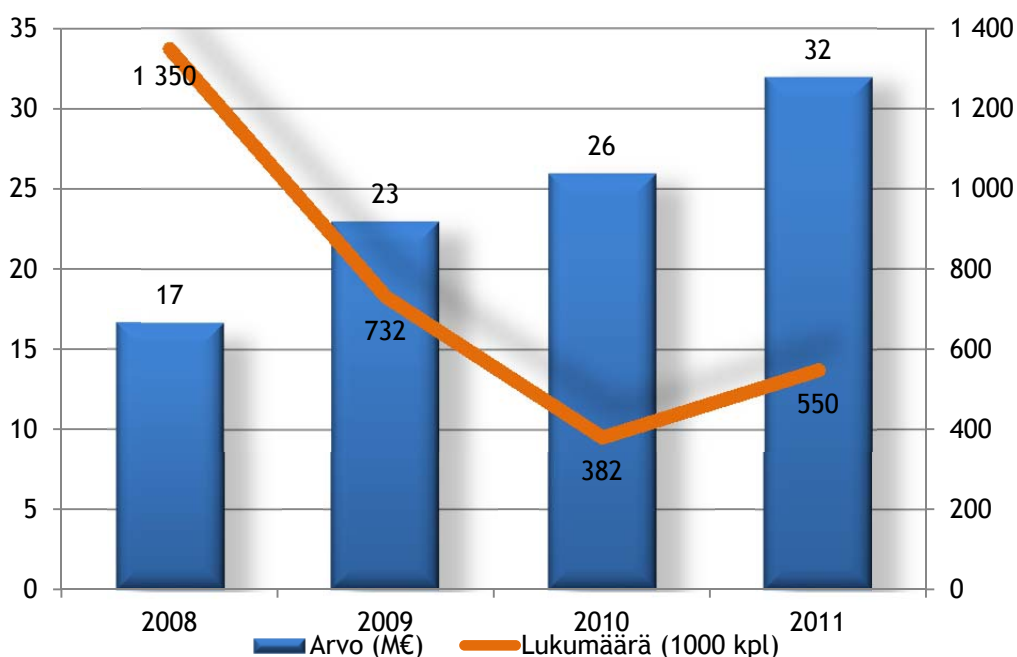
8.1 Tavaroiden arvo ja kappalemäärä

Kuviossa 3 käytetty tavararvo on alkuperäisten tavaroiden todellinen tai arvioitu sisäisten markkinoiden mukainen arvo. Arvoa käytetään osoittamaan taloudellinen vahinko, joka väärennyistä tavaroista aiheutuu Euroopan unionille, sillä useimpien kategorioiden tapauksessa väärennetyt tavarat korvaavat markkinoilla alkuperäiset tavarat.

Tavaroiden kappalemäärään taas tilastoidaan kokonaistuotteiden määrä komission antamien ohjeiden mukaan. Esimerkiksi jos on takavarikoitu 10 pakkauksen erä, jossa on yhteensä 7 000 väärennettyä tuotetta, tulee tilastoon 7 000 kappaletta. Tai ”jos kyseessä on 10 000 takavarikoitua vähittäismyyntiin tarkoitettua teepussia tuhannen pussin pakkauksissa, määräksi annetaan 10 000.” (Tullikoodeksikomitea 2008.) Yleissäännöistä poiketen kengät, sukat, sormikkaat ja muut parilliset tuotteet lasketaan yhdeksi kokonaisuudeksi ja savukemäärät ilmoitetaan pakkausmäärinä. Yhden pakkauksen katsotaan sisältävän 20

savuketta. Kolmannen poikkeuksen muodostavat lääkkeet, joissa määrä tarkoittaa tablettien tai jauhemuodossa olevien lääkkeiden tms. kappalemäärää. (Tullikoodeksikomitea 2008).

Kuten kuviosta 3 on nähtävissä, pysäytettyjen tavaroiden kappalemäärä ja arvo eivät lainkaan korreloi keskenään, vaan tavarantoiminnan luonteesta riippuen suuretkin vaihtelut voivat aiheuttaa heittelyä tilastossa. Esimerkkinä vuonna 2010 keuhkokuumeeseen pysäytetty kellokello oli yksistään 12 miljoonan euron arvoinen.

Kuvio 3: Tapausten arvon ja kappalemäärän kehitys vuosina 2008-2011

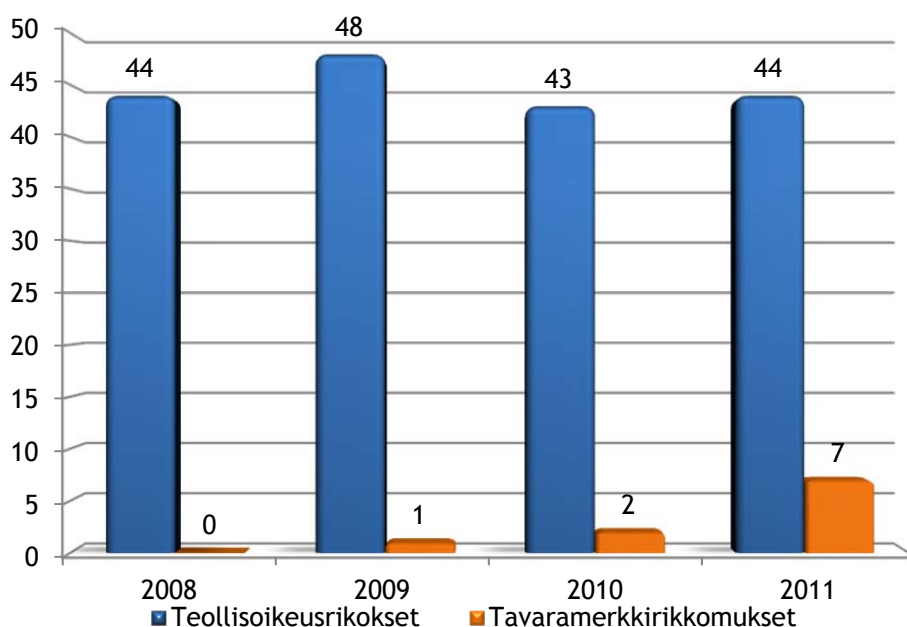
8.2 Teollisoikeusrikokset ja tavaramerkkirikkomukset

Läheskään kaikki Tullin pysäyttämät tuoteväärennöstapaukset eivät aiheuta tutkintapyyntöä, vaan osa tapauksista sovitaan osapuolten kesken jo pysäytysajan puitteissa. Vuonna 2011 teollisoikeusrikoksia tuli Tullin tietoon 44 ja tavaramerkkirikkomuksia seitsemän (7) kappaletta. Vuonna 2010 teollisoikeusrikosten määrä oli 43 ja tavaramerkkirikkomusten kaksi (2).

Teollisoikeusrikostapaukset sisälsivät vuonna 2011 yhteensä reilut kahdeksan miljoonaa tuotetta ja niiden laskennallinen arvo markkinoilla olisi ollut yli 14,5 miljoonaa euroa. Tilastoa kuitenkin vääristää kertaluontoinen suuri savuke-erä, joka sisälsi yli 7,8 miljoonaa savuketta 1,7 miljoonan euron arvosta. Tullin rikostutkintaan vuoden 2011 aikana tulleet teollisoikeusrikostapaukset ja tavaramerkkirikkomukset löytyvät liitteistä 2 ja 3.

Tutkintaan edenneiden teollisoikeusrikosten määrä on pysynyt melko tasaisena viime vuosina, vaikka tuoteväärännöspysäytysten määrä on ollut esimerkiksi vuonna 2011 ennätysellisen suuri (Kuvio 4). Näin suuri ero pysäytysten ja tutkintaan asti edenneiden rikosten määrän välillä selittyy osittain rikosjuttujen tehokkaalla sopimisella, mutta sitäkin enemmän tilastoteknisellä seikalla, sillä komission pysäytystilastoon kirjataan jokainen lähetyksestä löydetty tavaramerkki omana pysäytyksenään, kun taas rikosprosessissa lähetyksen koko sisältö käsitellään yhtenä asiakokonaisuutena.

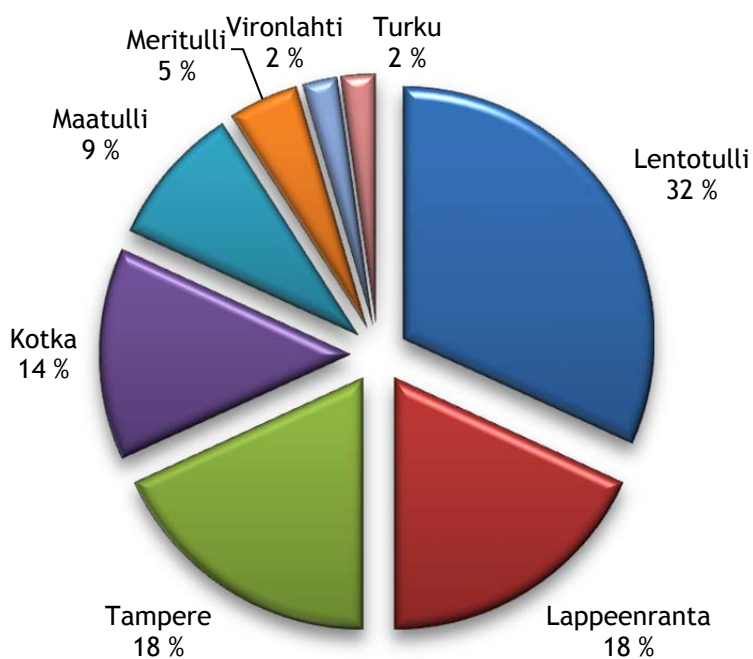
Tavaramerkkirikkomusten määrän nousua voitaneen selittää osittain pienten vähäarvoisten lähetysten kasvulla, joita tulee myytäväksi nettikauppoihin tai joita löydetään postiliikenteessä.

Kuvio 4: Teollisoikeusrikokset ja tavaramerkkirikkomukset vuosina 2008-2011

8.3 Teollisoikeusrikokset tullipiireittäin

Eteläinen tullipiiri pysäytti jälleen valtaosan väärännöksistä ja suurin osa eli 32 % teollisoikeusrikostapauksista tuli ilmi Lentotullissa (Kuvio 5). Eteläisen tullipiirin Maatulli ja Meritulli pysäyttivät yhteensä 14 % teollisoikeusrikostapauksista. Itäisen tullipiirin alueella suurin osa väärännöksistä pysäytettiin Lappeenrannassa tai Kotkassa. Kotkan satama on yksi Suomen aktiivisimmista satamista tuoteväärännösten paljastamisen saralla, mikä ei ole ihme, sillä HaminaKotkan satama on Suomen suurin yleis-vienti-, kontti- ja transitasatama. Kotkan Tullin paljastamista tapauksista lähes kaikki olivat transitotapauksia eli ne paljastuivat kauttakulkuliikenteessä. Sisämaan toimipaikoista Tampere kunnostautui paljastamalla 18 % Tullin rikostutkintaan tulleista teollisoikeusrikostapauksista.

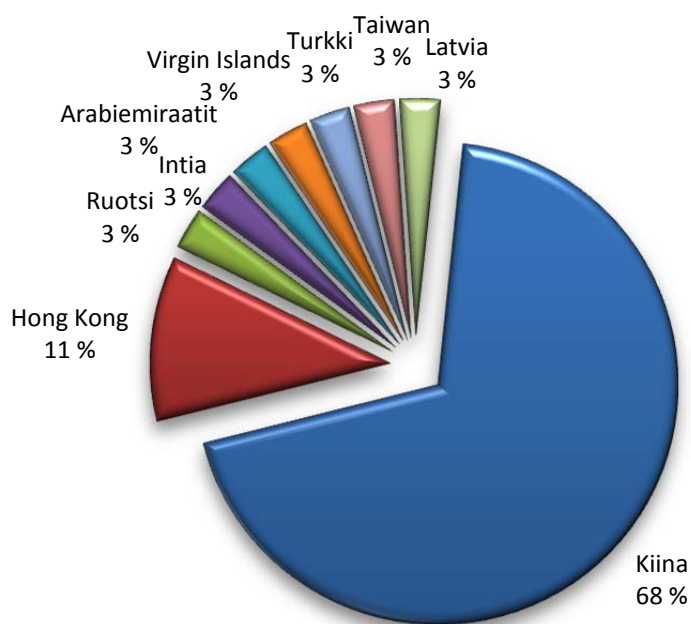

Kuvio 5: Teollisoikeusrikokset toimipaikoittain vuonna 2011

Tavaramerkkirikkomuksissa kaikki tapaukset tulivat ilmi Eteläisen tullipiirin alueella (Liite 3). Lentotulli pysäytti tavaramerkkirikkomustapauksista kuusi ja yksi tapaus pysäytettiin Maatullissa tuontimenettelyvaiheen kuluttajasuojatutkimusten yhteydessä.

8.4 Alkuperämaat ja määrämaat

Kuviossa 6 on esitetty vuonna 2011 Tullin tietoon tulleiden teollisoikeusrikosten alkuperämaat. 68 % väärennetyistä tuotteista tuli Kiinasta (24 tapausta) ja 11 % Kiinan erityishallintoalueelta Hong Kongista. Yksittäisiä tapauksia tuli muun muassa Turkista, Arabiemiraateista, Ruotsista ja Taiwanista.

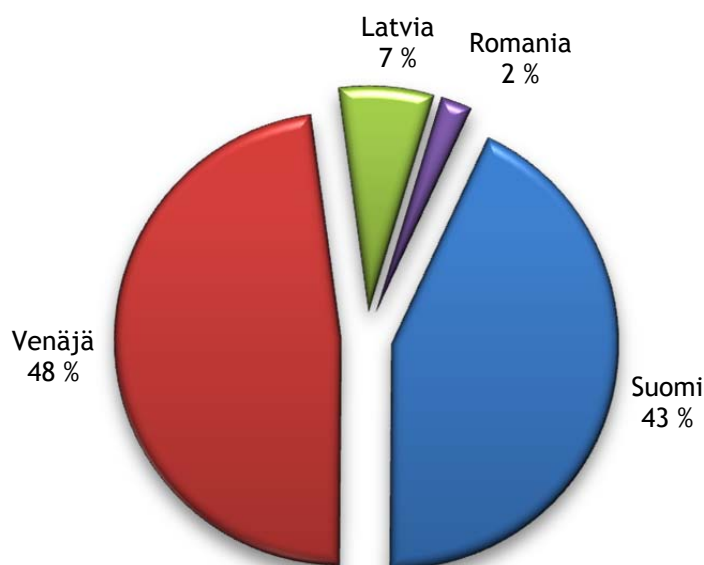

Kuvio 6: Teollisoikeusrikkostapausten alkuperämaat vuonna 2011

Tavaramerkkirikkomustapauksissa (Liite 3) tavarat olivat peräisin kuudessa tapauksessa Kiinasta ja yksi tapaus tuli Hong Kongista.

Teollisoikeusrikkostapausten määrämaa oli kuvion 7 mukaan yleisimmin Venäjä, mutta suuri osa väärennöksistä (19 tapausta) oli tarkoitettu Suomen markkinoille. Näistä kahdeksassa tapauksessa tuotteet olivat jo myynnissä Suomessa. Muita määräimaita EU-alueella olivat Latvia ja Romania.

Tavaramerkkirikkomukset olivat pääasiassa jäämässä Suomen markkinoille ja vain yksi rikkomustapauksista oli menossa Venäjälle (Liite 3).

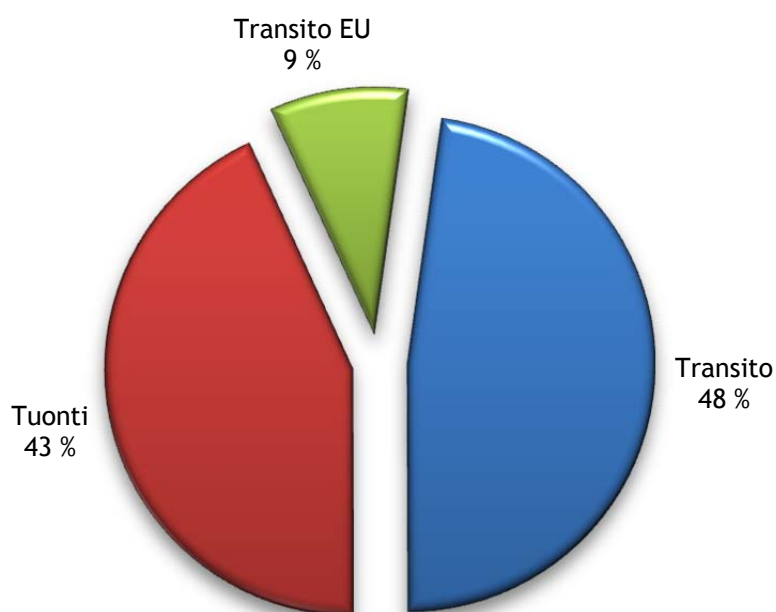

Kuvio 7: Teollisoikeusrikostapausten määrämaat vuonna 2011

8.5 Tullimenettelyt ja kuljetusmuodot

Kuten edellä on jo kerrottu, tuoteväärennöstapauksissa on usein puutteita lähetyksiin liittyvissä asiakirjoissa ja lähetysten vastaanottajatiedoissa. Tyypillisesti varsinaisissa kuljetusasiakirjoissa tavaran vastaanottajana voi olla suomalainen huolintayhtiö, mutta lähetykseen liittyvistä laskuista saattaa ilmetä tai tutkinnan edetessä selvitä, että tavaroiden lopullinen vastaanottaja on ulkomailla. Selkeitä transitotapauksia Venäjälle oli vuoden 2011 teollisoikeusrikoksista 19 kappaletta ja transitoa EU:n sisällä neljä kappaletta. Tapauksista 21 oli tuontia eli tavarat olivat jäämässä kotimaan markkinoille. (Kuvio 8.)

Tavaramerkkirikkomuksissa kuusi tapausta oli tuontia ja vain yksi tapaus tavattiin transitoliikenteessä Venäjälle (Liite 3).

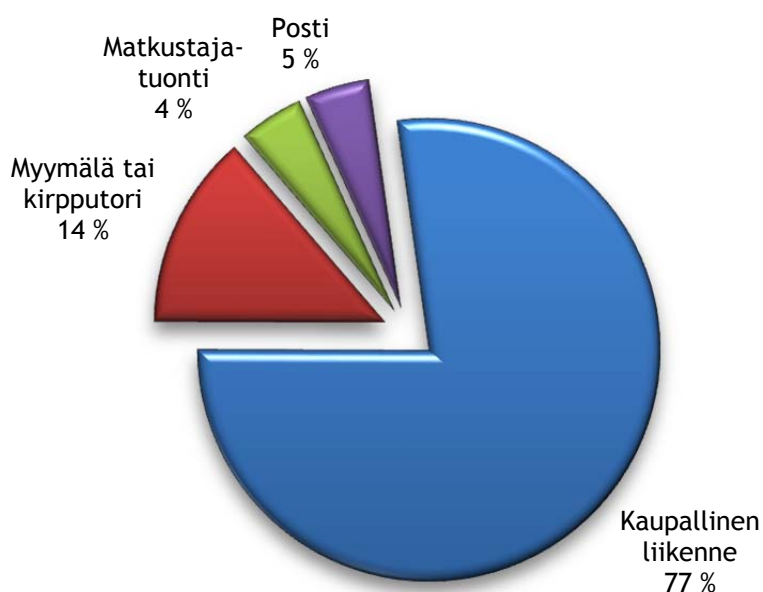
Kuvio 8: Teollisoikeusrikokset tuonnissa ja transitoliikenteessä vuonna 2011

Valtaosa vuoden 2011 teollisoikeusrikostapauksista tavattiin kaupallisessa liikenteessä. Komission tilastoissa myös posti- ja kuriirilähetykset lasketaan kaupalliseksi liikenteeksi. Matkustajatuontiin puuttumiskynnys taas vaatii, että lähetyksessä on kaupallisia viitteitä. Näitä viitteitä on löytynyt myös näissä Suomen Tullin pysäyttämässä matkustajatuontitapauksissa, mutta tässä työssä haluttiin korostaa myös postin ja matkustajatuonnin yhteydessä löytyneitä tapauksia ja siksi ne on merkitty omina osa-alueenaan kuvioon. (Kuvio 9)

14 % tapauksista tutkittiin pelkästään tutkintapyynnön perusteella (ei tullipysäytystä), kun tuotteet olivat jo ehtineet markkinoille. Viisi prosenttia tapauksista koski postilähetyksiä ja neljä prosenttia tapauksista löydettiin matkustajatuontien yhteydessä. (Kuvio 9)

Tavaramerkkirikkomuksissa kuusi tapausta tuli ilmi kaupallisessa liikenteessä ja tapauksista yksi oli postilähetys.

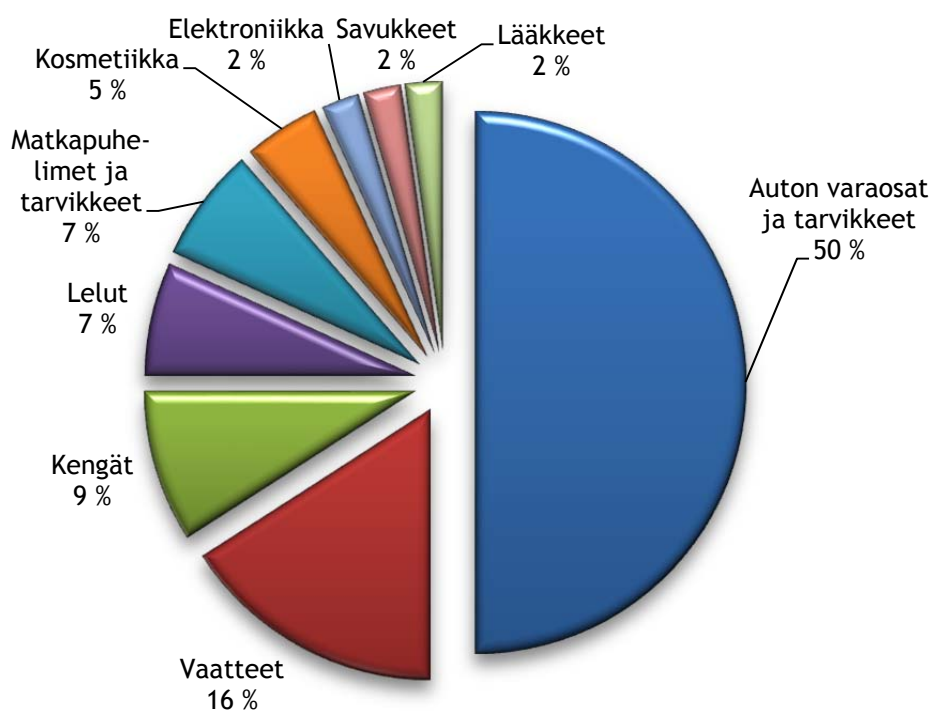
Kuvio 9: Teollisoikeusrikosten ilmenemistavat vuonna 2011

8.6 Teollisoikeusrikokset tuoteryhmittäin

Patentti- ja rekisterihallitus listaa erilaisia tavara- ja palveluluokkia 45 kappaletta, kun taas komission tilastoissa tavaraluokituksia on 12, joista lähes kaikilla on muutama selventävä alakategoria. Tässä tutkimuksessa teollisoikeusrikosten ja tavaramerkkirikkomusten osalta ei ole käytetty suoraan kumpaakaan tavaran luokitusjärjestelmää, vaan tuoteryhmät on luokiteltu mukailien molempia tilastointitapoja. Kuviossa 10 esitettyjen kategorioiden sisältöä tarkennetaan sanallisesti niiltä osin kuin se on mahdollista.

Vuonna 2011 tutkintaan edenneistä rikosjutuista huomattavin ja myös huolestuttavin tuoteryhmä oli auton varaosat. Jo vuonna 2010 alkanut trendi väärennetyjen laakerien osalta kasvoi entisestään ja Tulli pysäytti tuhansia laakereita, joista osa tavattiin tuontimenettelyssä ja osa kauttakulkumatalla Venäjälle. Rikostutkintaan johti 21 laakeritapausta, joista teollisoikeusrikoksena tutkittiin 16 ja tavaramerkkirikkomuksena viisi (5) rikosjuttua.

Auton varaosat ja tarvikkeet sisältävät myös yhden erän kevytmetallivanteita ja autojen testauslaitteiston. Lisäksi muutama tapaus koski isompaa, jo markkinoille päätyneitä kokonaisuutta, jossa myymäläketjussa myynnissä olleet tuotteet sisälsivät autotarvikkeita kuten mattosarjoja, liukusteitä, vanteen keskiöitä yms.

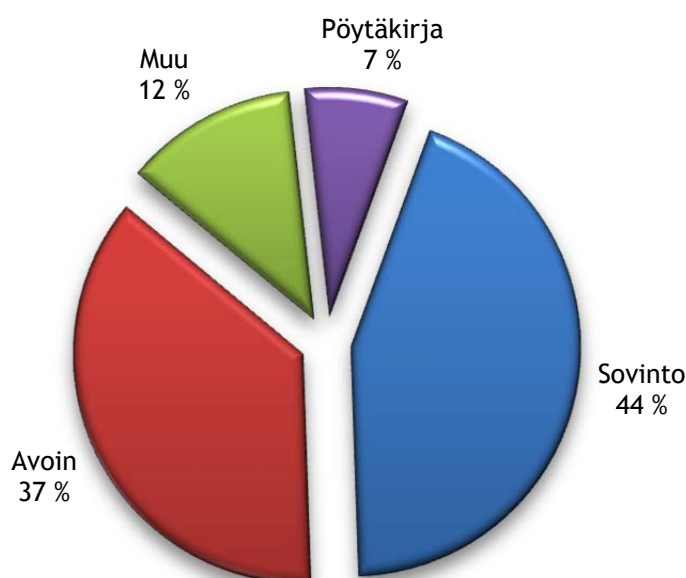
Kuvio 10: Teollisoikeusrikokset tuoteryhmittäin vuonna 2011

Muut pysäytetyt tuotteet olivat edellisvuosien tapaan lähinnä vaatteita, kenkiä, hajuvesiä, leluja, matkapuhelimia ja matkapuhelintarvikkeita. Vaatteisiin tilastoitiin myös erillinen käsilaukkulähetys ja yksi tapaus, joka sisälsi aurinkolaseja. Tullin tutkintaan tuli myös suuri väärennetty savuke-erä ja toisen rikosjutun tutkinnan yhteydessä löytynyt lääke-erä.

Tullin tutkimissa tavaramerkkirikkomuksista viidessä oli auton laakereita, yhdessä leluja ja yhdessä lasten rannekelloja.

8.7 Teollisoikeusrikosjuttujen päättäminen

Kuten aiemmin on todettu, oikeudenhaltijoiden ensisijainen tavoite teollisoikeusrikosjutuissa on usein sovinto. Oikeudenhaltijoiden asiamiehet neuvottelevat tavaran omistajan tai tavaranhaltijan kanssa sopimuksen, jossa yleensä sovitaan tavaran hävittämisestä tai loukkaavien merkkien poistamisesta, mahdollisista korvauksista ja kielletään uusimasta tekoa uhkasakon avulla. Kuviossa 11 on kuvattu Tullissa vuoden 2011 aikana avattujen teollisoikeusrikosjuttujen tutkintatilanne 14.10.2012.

Kuvio 11: Teollisoikeusrikosjuttujen päättäminen vuonna 2011

Kuvion 11 mukaan 44 prosenttia rikosjutuista on päätetty sopimalla. Tullille ei kuulu asianosaisten solmiman sopimuksen sisältö, mutta useimmiten tavarat hävitetään silti Tullin valvonnassa sopimuksen synnyttyä. Tämän jälkeen oikeudenhaltijat peruuttavat tutkintapyyntönsä Tullille sekä vaatimuksensa asiassa ja rikostutkinta päätetään. Näin meneteltiin kaikissa vuoden 2011 sovintotapauksissa.

Avoimien rikosjuttujen osuus oli 37 %. Rikosjuttujen tutkintaa hidastaa usein se, että rikosjutun osapuolet ovat ulkomailla tai lähetyksiä kirjjoissa ilmenee puutteita ja epäselvyyksiä. Myös käytännöt tutkintatoimenpiteiden aloittamisesta vaihtelevat asiamiesten toivomusten mukaisesti; joskus tutkinta odottaa käynnissä olevien sovintoneuvottelujen tuloksia.

Seitsemässä prosentissa rikosjutuista tehtiin esitutkintapöytäkirja ja tapaukset etenivät syyttäjälle syyteharkintaan. Esitutkintapöytäkirja tehdään usein tapauksissa, joissa teko on toistettu tai jos tavarat ovat olleet jo markkinoilla. Vuoden 2011 tapauksista esitutkintapöytäkirja tehtiin tähän mennessä vain tapauksista, joissa tavarat olivat jo markkinoilla tai jos tapaukseen liittyi myös muita rikosnimikkeitä.

Kohdassa ”muu” mainitut tapaukset ovat niin ikään päätettyjä, mutta ne on päätetty ”siirtämällä rikosjuttuja” eli yhdistämällä niiden tutkinnat keskenään. Esimerkiksi yksi esitutkintapöytäkirjaksi päätyneistä tapauksista avattiin ensin neljänä eri tutkintana, koska samaan asiaan tuli tutkintapyyntöjä useilta eri merkinhaltijoilta ja tavarat olivat

poikkeuksellisesti jo markkinoilla. Tutkinnanjohtajan päätöksellä rikosjutut yhdistettiin yhdeksi kokonaisuudeksi, joka eteni syyteharkintaan.

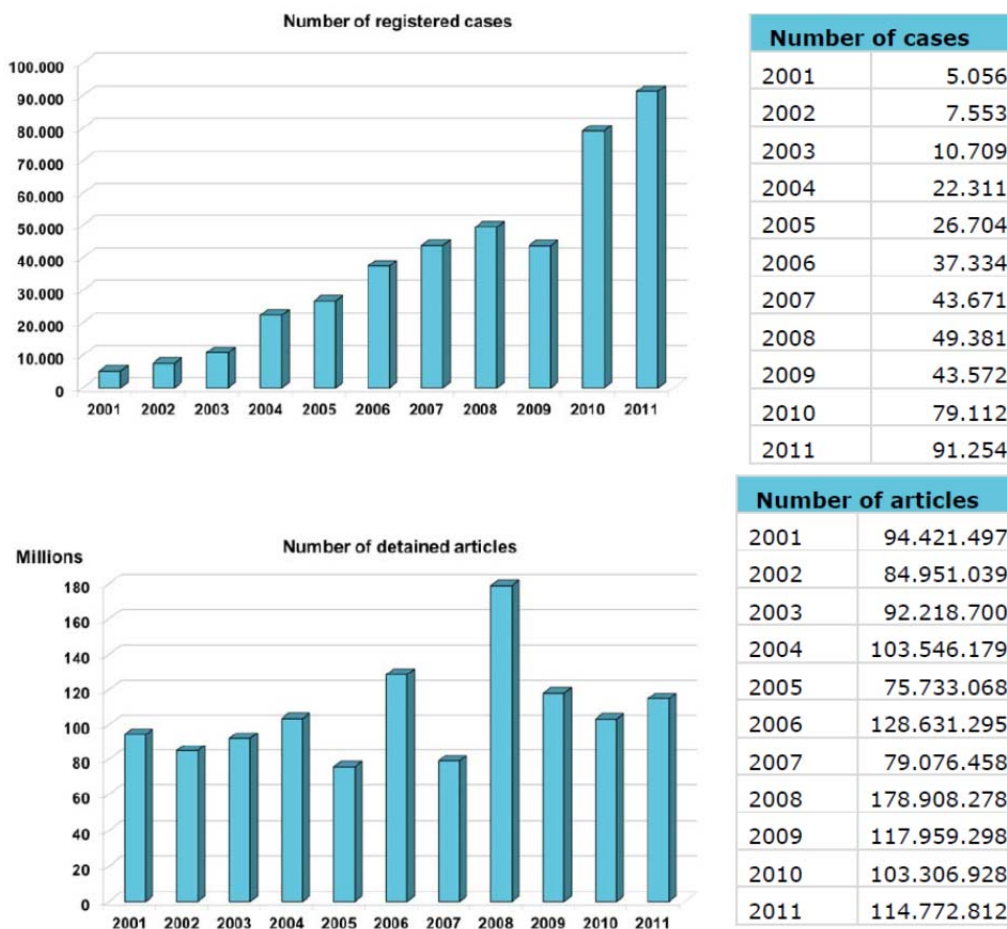
Tavaramerkkirikkomuksissa sovintoon oli päästy kahdessa tapauksessa seitsemästä ja viiden rikosjutun osalta tutkinta oli yhä kesken eli rikosjutun tila oli avoin.

8.8 EU:n tilastot 2001-2011

Vuonna 2011 Euroopan unionin jäsenvaltioiden tullit pysäyttivät lähes 115 miljoonaa tuotetta, joiden epäiltiin loukkaavan teollis- ja tekijänoikeuksia. Pysäytettyjen tavaroiden arvo oli lähes 1,3 miljardia euroa. Suurin osa pysäytetyistä tavaroista oli lääkkeitä (24 %), pakkausmateriaaleja (21 %) tai savukkeita (18 %). Päivittäistavaroiden ja kuluttajien terveyttä ja turvallisuutta mahdollisesti vaarantavien tuotteiden osuus oli yhteensä 26,8 % kaikista pysäytetyistä tavaroista, kun vielä vuonna 2010 se oli vain 14,5 prosenttia. (European Union 2012.)

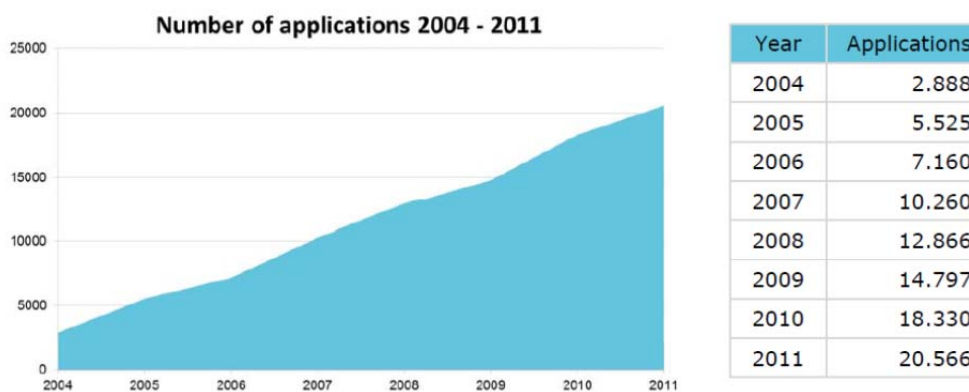
Kuviossa 12 näkyy pysäytysmäärien kehitys kymmenen vuoden ajanjaksolla ja ero kymmenen vuoden takaisin pysäytysmäärin on merkittävä. ”Number of registered cases” kertoo pysäytysten määrän ja jokainen pysäytystapaus voi sisältää kuinka monta tuotetta tahansa. Vuonna 2011 EU:ssa oli 91 254 pysäytystapausta. (European Union 2012).

Tuotteiden määrässä mitattuna nousu ei ole ollut yhtä suurta, mikä selittyy sillä, että pysäytyksiä on ollut viime vuosina paljon posti- ja kuriiriliikenteessä, joiden lähetykset ovat pieniä ja tuotteita on vähemmän. Myös yksittäiset lähetykset saattavat aiheuttaa tilastopiikkejä tavarantoiminnan luonteesta riippuen.

Kuvio 12: Asetuksen 1383/2003 mukaiset pysäytykset EU:ssa (European Union 2012.)

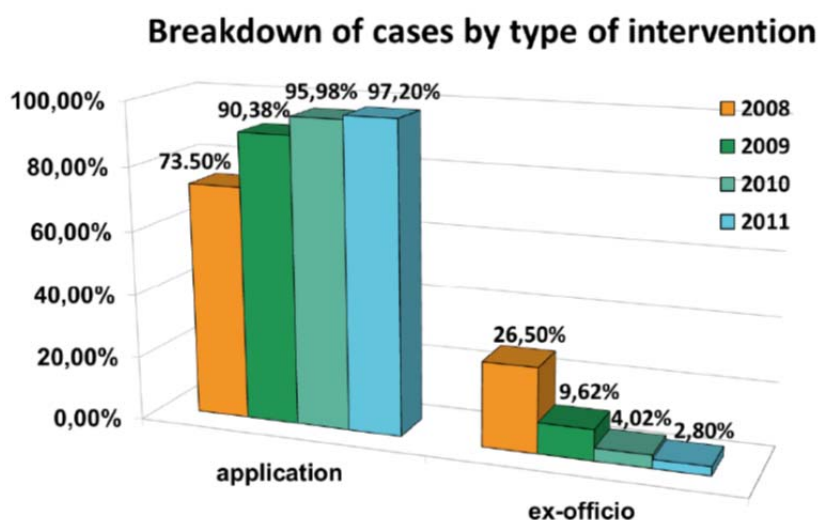
Yksityisen sektorin ja tullin yhteistyö on parantunut ja oikeudenhaltijat ovat olleet erittäin aktiivisia taistelussa tuoteväärennöksiä vastaan. Tullin yleisvalvontapäätösten määrä on jopa kymmenkertaistunut kahdeksassa vuodessa kuvion 13 mukaisesti.

Kuvio 13: Yleisvalvontapäätösten määrä EU:ssa (European Union 2012.)

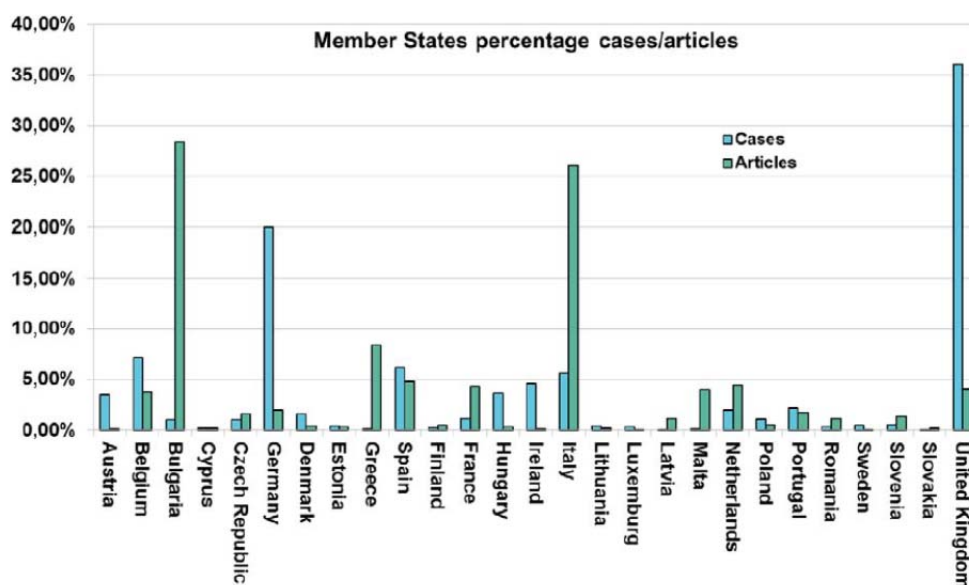
Vuonna 2011 yleisvalvontapäätöksiä oli EU:ssa myönnetty jo reilut 20 000 kappaletta (Kuvio 13). Yleisvalvontahakemusten yhteydessä oikeudenhaltijat usein luovuttavat tullille erittäin tärkeää tietoa muun muassa väärennösten tunnistamisesta, merkin käyttämistä yleisistä kuljetusreiteistä ja pakkaustavoista, jotka helpottavat tullin tekemää arviota siitä, epäilläkö tuotteiden loukkaavan teollisoikeuksia.

Ilmeisesti yleisvalvontahakemusten tekeminen kannattaa, sillä kuvion 14 mukaan valtaosa tullin pysäytysistä tehdään valvontapäätösten perusteella ja vain muutama tapaus tulliviranomaisen oma-aloitteisena väliaikaisena pysäytyksenä (ex-officio).

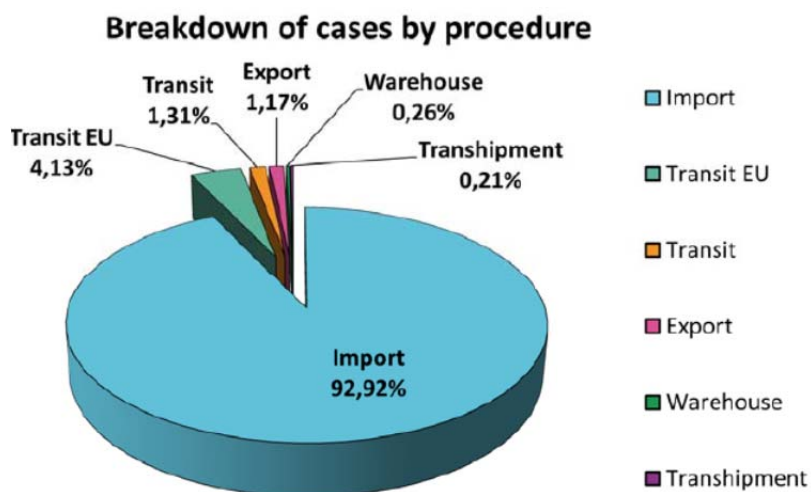
Kuvio 14: Väliintulon perusteet
(European Union 2012.)

Tarkasteltaessa Suomen tilannetta verrattuna muuhun Eurooppaan nähdään, että tuoteväärennösten pysäytysmäärät Suomessa ovat todella pieniä verrattuna esimerkiksi Saksaan, Italiaan, Bulgariaan ja Englantiin (Kuvio 15). Englannissa on tehty yli 35 % ja Saksassa 20 % koko yhteisön tuoteväärennöspysäytysistä tapausten määrässä laskettuna. Italiassa (26 %) ja Bulgariassa (28 %) taas on pysäytetty tuotteita määrällisesti eniten koko Euroopan mittakaavassa. Suomen pysäytysten määrä sekä tapausten että tuotteiden määrässä mitattuna jää alle yhteen prosenttiin koko yhteisön pysäytysistä. (European Union 2012).

Kuvio 15: Jäsenmaiden prosenttiosuudet pysäytysistä (European Union 2012.)

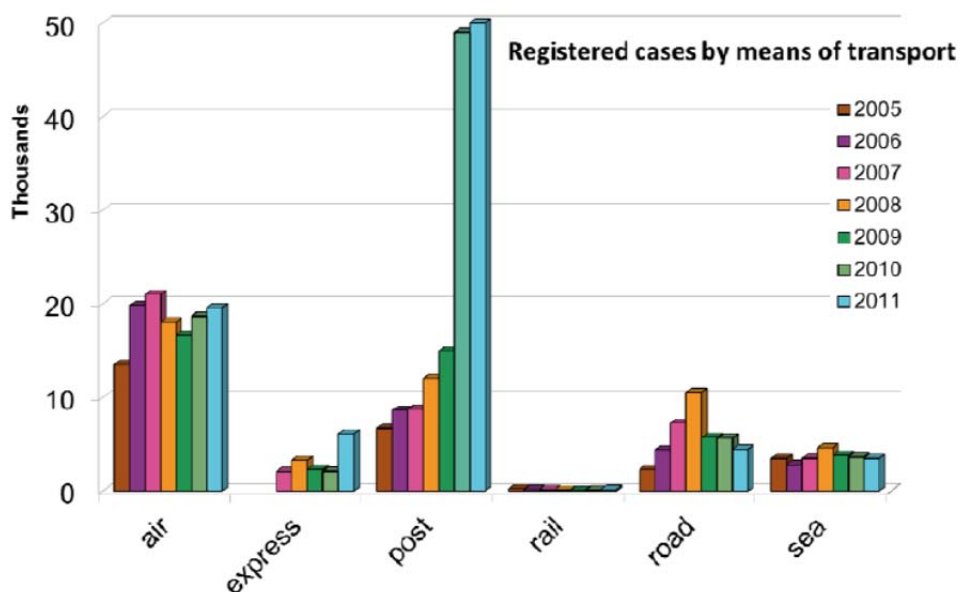
EU alueen pysäytysistä 92 % kohdistui kaupallisiin lähetyksiin ja noin 8 % matkustajatuontiin. Suomen erityisasema tuoteväärännösten kauttakulkumaana selittyy hyvin kuviosta 16, sillä Suomessa transitokuljetusten osuus Venäjälle on huomattavassa osassa 48 % osuudella verrattuna koko Euroopan alle 1,5 % transitotapausmäärään. (European Union 2012).

Kuvio 16: Pysäytysten määrä eri tullimenettelyissä vuonna 2011 (European Union 2012.)

Kuvion 17 mukaan yhä suurempi osa tuoteväärännöksistä tavataan postiliikenteessä. Postiliikenteen kasvu on lisääntynyt muutaman vuoden aikana noin 15 000 pysäytyksestä lähes 50 000 tuhanteen pysäytykseen vuodessa. Nousua voidaan perustella lisääntyneellä

internetkauppalla. Muiden kuljetusmuotojen pysäytysmäärissä ei ole tapahtunut suuria muutoksia näiden vuosien aikana. Toiseksi eniten pysäytyksiä tehtiin lentoliikenteessä, noin 20 000 pysäytystä. (European Union 2012).

Kuvio 17: Pysäytysten määrä eri kuljetusmuodoissa vuonna 2011 (European Union 2012.)

9 Lääkeväärennökset

Lääkeväärennökset ovat yksi vaarallisimmista tuoteväärennösten muodoista, sillä lääkkeillä pyritään parantamaan kuluttajan terveydentilaa. Kuluttaja ei voi tietää sisältääkö väärennetty lääke oikeita vaikuttavia ainesosia ja mitä pitoisuuksia. Monet sairaudet ovat sen luontoisia, ettei lääkkeen toimivuutta voi tunnistaa ennen kuin saattaa olla jo liian myöhäistä. Väärennetyt lääkkeet saattavat myös sisältää ylimääräisiä ainesosia, jotka voivat olla vaarallisia sellaisinaan tai muiden lääkkeiden kanssa nautittuina.

Markkinoilla liikkuvien lääkeväärennösten todellista määrää Suomessa on kuitenkin vaikea arvioida, sillä tapaukset tutkitaan lääkelainsäädännön mukaan lääkerikoksina eikä teollisoikeusrikoksina, jolloin niitä ei myöskään tilastoida tuoteväärennöksinä.

Tullilaboratorion mukaan lääke on väärennetty, jos se ei sisällä niitä lääkeaineita, mitä pakkauselosteessa sanotaan, eikä tullilaboratorio tutki lainkaan lääkkeitä immateriaalioikeudessa tulkitun lääkeväärennös-määritelmän perusteella. (Szilway 2012.)

Suomen kansallinen lääkelainsäädäntö on yhteisölainsäädäntöä kattavampi lääkealan toimijoiden lupamenettelyjen ja tarkastustoiminnan osalta. Lääkkeisiin liittyvä pääasiallinen lainsäädäntö on lääkelaisissa (395/1987) ja lääkeasetuksessa (693/1987). Lääkelaki koskee lääkkeitä ja niiden valmistusta, maahantuontia, jakelua, myyntiä sekä muuta kulutukseen luovuttamista.

Suomalainen kuluttaja törmää lääkeväärennöksiin todennäköisimmin ulkomaan matkoilla tai internetissä. Lääkeväärennyksiä on tavattu Lääkelaitoksen mukaan myös EU-alueen laillisissa lääkejakelukanavissa, mikä lisää riskiä lääkkeiden päätymisessä myös Suomen lailliseen lääkejakeluverkkoon. (Pelkonen 2009).

Suomi on lääkkeiden suhteen kuitenkin Euroopan turvallisimpia maita, sillä lääke-erät tuodaan Suomeen pääsääntöisesti ilman välikäsiä toimivalla yksikanavaperiaatteella, jossa yksi jakelijana toimiva lääketukku vastaa lääketehtaan koko valikoiman jakelusta. Tällöin lääketukku tekee tilaukset suoraan lääketehtaalta, mikä pienentää väärennösriskiä. Vähittäisjakelijoina toimivat apteekit toimivat harvoin itse lääkkeiden maahantuojina ja hankkivat lääkkeet kotimaisilta lääketukkukaupoilta. (Pelkonen 2009).

9.1 Lääkkeiden internetkauppa

EU:n jäsenmaissa toimii kansallisen lainsäädännön nojalla joitakin itsehoitolääkkeiden internetkauppaa harjoittavia verkkoapteekkeja. Valtaosa internetissä toimivista lääkkeiden kauppapaikoista on kuitenkin laittomia. (Rauha 2010).

Suomessa reseptilääkkeiden nettikauppa ei ole toistaiseksi mahdollista eikä ETA:n ulkopuolelta voi lähettää postitse lääkkeitä Suomeen laillisesti. Kuluttajien hämmennykseksi internetistä kuitenkin löytyy lukematon määrä suomenkielisiä lääkekauppoja, jotka voivat näyttää hyvinkin vakuuttavilta. Esimerkiksi kamagra.fi-sivustolla väitetään kaupan olevan ”lissensioitu apteekkiliike, mikä toimittaa vain lääketieteellisesti hyväksytyjä tuotteita”. Laittomat nettiapteekit ovat usein laajoja moniin maihin ulottuvia järjestelmiä eikä kuluttajalle selviä missä maassa kauppa toimii tai mistä lääkkeet ovat peräisin. Tavarat ja rahat kulkevat monimutkaisia reittejä, jolloin lääkkeiden alkuperä hämärtyy. (Rauha 2010).

9.2 Lääkevalmisteiden henkilökohtainen maahantuonti

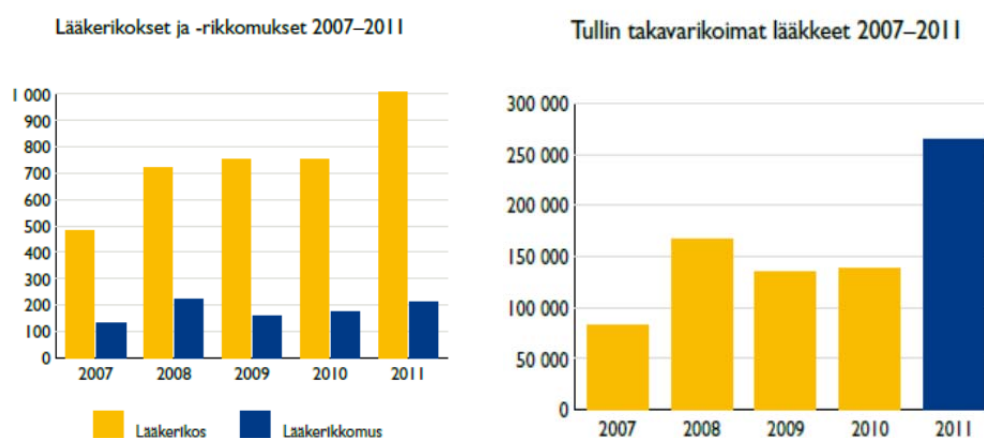
Valtioneuvoston asetuksessa (1088/2002) lääkevalmisteiden henkilökohtaisesta tuonnista Suomeen säädetään, että yksityishenkilö voi vastaanottaa postitse Euroopan talousalueeseen kuuluvasta maasta laillisesti hankittuja resepti- ja itsehoitolääkkeitä henkilökohtaiseen käyttöönsä korkeintaan kolmen kuukauden käyttöä vastaavan määrän. Tällöin vastaanottajalla

tulee olla lääkemääräys tai lääkärintodistus reseptilääkettä varten jo ennen lääkevalmisteen vastaanottamista. Lääkevalmisteen hankkiminen ja vastaanottaminen postitse Euroopan talousalueen (ETA) ulkopuolisesta maasta on kielletty.

Lääkkeiden tilaaminen internetin välityksellä ei ole sallittua eikä lääkkeitä saa myöskään vastaanottaa kuriiripostin kautta. Laillisesta lääkkeenjakeleupisteestä, esimerkiksi apteekista, voi ETA-maista tilata postitse lääkkeitä. (Tullin sisäinen ohje.)

9.3 Lääkeväärännökset Tullissa

Lääkerikosten kokonaismäärä Suomessa nousi yli 30 % vuonna 2011. Lääkkeitä takavarikoitiin yhteensä 264 713 tablettia (139 024 vuonna 2010), joten takavarikot ovat nousseet huomattavat 90 prosenttia. Jopa 90 % lääkkeitä tulee postitse ja vain 10 % matkustajien mukana. Lisäksi pieni määrä lääkkeitä takavarikoidaan kotietsintöjen tai muun tutkinnan yhteydessä. (Rikostorjunnan vuosikirja 2011).

Kuvio 18: Lääkerikokset ja tullin takavarikot vuosina 2007-2011
(Rikostorjunnan vuosikirja 2011.)

Lääkkeitä hankitaan yhä enemmän internetin kautta ja myös lääkevalikoima laajenee jatkuvasti. Takavarikoituja lääkkeitä saapuu eniten Intiasta, Isosta-Britanniasta, Thaimaasta ja Yhdysvalloista. Matkustajien mukana tuodaan pienehköjä määriä erilaisia lääkevalmisteita pääosin Venäjältä ja lähinnä omaan käyttöön. (Rikostorjunnan vuosikirja 2011).

Vuonna 2011 yleisimpiä Tullin löytämiä lääkkeitä potenssilääkkeiden lisäksi olivat melatoniini, parasetamoli, ibuprofeini, klenbuteroli, antibiootit, sibutramiini, tramadoli, kilpirauhashormonit ja pirasetami. (Rikostorjunnan vuosikirja 2011.)

Potenssilääkkeet

Vuonna 2011 takavarikoitujen potenssilääkkeiden määrä oli 144 959, kun 2010 vastaava tablettimäärä oli vain 33 267. Näistä tilastoista puuttuvat vielä syytekynnyksen eli niin sanotun Tullin puuttumiskynnyksen alittavat lääketapaukset, joista kertyy lähes 35 000 tablettia lisää. (Rikostorjunnan vuosikirja 2011).

Eteläisen tullipiirin IPR-yhteyshenkilö Maria Damlin uskoo valtaosan Tullin pysäyttämistä, postitse tulleista potenssilääkkeistä, olevan väärennettyjä. (Damlin 2012).

10 Johtopäätökset

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta teollisoikeusrikosten ja tavaramerkkirikkomusten määrän pysyneen melko tasaisena viime vuosien aikana. Komission asetuksen 1383/2003 mukaiset pysäytysmäärät ovat kuitenkin nousseet vuosi vuodelta, ja myös koko Euroopan pysäytysmäärät jatkavat tasaista nousuaan.

Teollisoikeusrikoksista ei valitettavasti ollut saatavissa vertailuaineistoa tuotekategorioiden osalta, mutta Suomen ja Euroopan pysäytystilastoista näkee, että terveydelle ja turvallisuudelle vaarallisia tuotteita pysäytetään yhä enemmän. Kuluttajien tietoisuutta väärennösten riskeistä tulee edelleen lisätä, sillä tuoteväärennökset ovat muuttuneet koko ajan vaarallisemmiksi ja tuoteväärennösten määrä lisääntyy tilastojen perusteella koko ajan.

10.1 Yhteenveto

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää millaisia teollisoikeusrikostapauksia Tullissa on ollut vuonna 2011. Tutkimusta voidaan pitää onnistuneena, koska tutkimusongelmaan saatiin vastaus ja samalla tuotettiin uudenlaista, syventävää tilastoa Tullin immateriaalioikeusrikostapauksista. Vastaavien tilastojen puuttuessa aikaisempien vuosien teollisoikeusrikos- ja tavaramerkkirikkomustapauksista ei voitu vertailla minkälaisia muutoksia niissä on vuosien mittaan tapahtunut. Lukijan ymmärrystä tuoteväärennöstilanteen kehityksestä yritettiin kuitenkin selkeyttää esittelemällä komission julkaisemia koko EU:ta koskevia tuoteväärennöstilastoja.

Lääkeväärennökset ovat yksi vaarallisimmista tuoteväärennösten ilmenemismuodoista, mutta valitettavasti tämän ongelman laajuutta ei pystytty arvioimaan tässä työssä kunnolla.

10.2 Kehittämisehdotukset

Kuluttajien valistus ja koulutus

Mielestäni kuluttajille tarvittaisiin enemmän valistusta tuoteväärännöksistä ja niiden vaaroista. Tullilla on ollut melko säännöllisesti näkyviä kampanjoita kuluttajien valistamiseksi, esimerkkinä vuoden 2007 julistekampanja, johon Euroviisuvoittaja Mr. Lordi osallistui suunnittelemalla oman julisteen. Valistuskampanja kattoi tuoteväärännösten koko kirjon lastenruuista lääkkeisiin tarkoituksena tiedottaa väärännöksiin sisältyvistä riskeistä kuluttajille itselleen.

Tammikuussa 2012 hallitus hyväksyi uuden torjuntaohjelman harmaan talouden ja talousrikollisuuden ehkäisemiseksi. Ohjelmaan sisältyy yhteensä 22 hanketta, joista yksi on nuorille suunnattu viestintäkampanja ”Harmaa talous – Musta tulevaisuus”. Oppilaitoskiertue vierailee Suomen lukioissa, ammattioppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa. Luentokokonaisuus koostuu poliisin, Tullin ja verohallinnon luennoista, joista erityisesti Tullin luento painottuu tiedottamiseen tuoteväärännöksistä.

Tämän tutkimuksen tuloksia voisi esimerkiksi käyttää tukemaan näitä luentoja tai vastaavia tulevia kampanjoita, sillä runsaiden esimerkkien ja faktojen kautta asiasta tulee uskottavampi. Kuluttajille tulisi välittää selkeä viesti tuoteväärännösilmiön nykytilasta ja sen aiheuttamista haitoista.

Sosiaalista mediaa voisi hyödyntää enemmän myös Tullin kampanjoissa, sillä etenkin nuoret ja nuoret aikuiset käyttävät tätä kanavaa runsaasti. Sosiaalisen median ja internetin ahkerat käyttäjät ovat myös potentiaalisia riskikäyttäytyjiä tuoteväärännöksiin suhteen, sillä esimerkiksi erilaiset verkkokaupat ovat tuoteväärännöksiä pullollaan ja tuotteiden ostaminen internetistä on helppoa ja nopeaa. Etenkin lääkeväärennöksistä valtaosa tulee ilmi postiliikenteessä, jolloin niitä on yleensä tilattu internetistä.

Tilastoinnin kehittäminen

Kuten tässä työssä on toistuvasti painotettu, ovat lääkeväärennökset erittäin vaarallinen ilmiö. Se, ettei lääkeväärennöksistä ole olemassa kunnollista tilastoa, saattaa osaltaan vaikuttaa kuluttajien ostopäätöksiin, sillä kuluttajat saattavat kokea ilmiön kaukaiseksi eikä halua uskoa, että väärennökset voivat osua omalle kohdalle. Vaikka väärennöksiä ei varsinaisesti tutkittaisi tuoteväärännöslainsäädännön mukaisesti, tulisi edes tilastointia mielestäni kehittää niin, että kuluttajat saisivat oikean kuvan ongelman laajuudesta. Jos

väärennettyjen lääkkeiden määrä oli EU:ssa 24 % kaikista pysäytyksistä, ei Suomenkaan tilanne asiassa voi olla kovin hyvä.

Jatkotutkimukset

Koska tuoteväärennökset ovat yhä suurempi riski kuluttajien terveydelle ja turvallisuudelle, tulisi toteuttaa tutkimus tuoteväärennösten aiheuttamista todetuista haitoista. Satunnaisesti saamme lukea lehdistä väärennetyn matkapuhelinakun räjähtäneen tai sähkölaitteiden aiheuttamista oikosuluista. Joskus väärennetyistä kengistä tai vaatteista on löytynyt kiellettyjä terveydelle haitallisia väriaineita tai heikkolaatuisista leluista on irronnut pieniä osia, jotka ovat vaarallisia nieltynä.

Konkreettinen tutkimus näistä havainnoista voisi avata kuluttajien silmät ja lisätä ymmärrystä siitä, mitä voi aiheutua väärennetyn tuotteen ostamisesta. Tutkimuksen toteuttaminen olisi kieltämättä haasteellista, mutta tutkimukseen voisi kerätä tietoja esimerkiksi viranomaisten tietojärjestelmistä, joiden tarkoitus on levittää nopeasti tietoa vaarallisista tuotteista. Esimerkiksi komission ylläpitämä RASFF-järjestelmä (Rapid Alert System for Food and Feed) välittää tietoa kuluttajien terveyttä uhkaavista elintarvikkeista. Vastaavia tietojärjestelmiä on varmasti olemassa, joista saattaisi löytyä tietoja myös tuoteväärennösten aiheuttamista haitoista.

Rikosjuttujen kirjaamiskäytännöt

Tutkimusta tehdessäni havaitsin suuria eroja rikosjuttujen kirjaamisessa poliisiasiantietojärjestelmään. Osassa tapauksissa puuttui kokonaan tiedot lähtö- tai määrämaasta, tavaran laadusta ja kappalemääristä. Rikosilmoituksissa ei aina myöskään yksilöity lähetystä, mikä tehdään usein esimerkiksi viittaamalla kuljetusasiakirjoihin. Lisäksi ainoastaan yksi toimipaikka merkitsi tapauksiin arvon tai vaikuttavuuden.

Rikosjuttujen tilastoinnin kannalta merkittävimmät ongelmat ilmenivät siten, että yhdessä toimipaikassa kirjattiin säännöllisesti samalle ilmoitukselle kaksi asianimekettä ”teollisoikeusrikos”, koska tapauksessa oli loukattu kahden eri merkin oikeuksia. Tämä johtaa Patja-järjestelmästä saatavien tilastojen vääristymiseen, mutta kyseinen vääristymä on korjattu sekä tässä opinnäytetyössä että Tullin julkaisemissa virallisissa tilastoissa.

Lisäksi aineistosta löytyi muutama tapaus, jossa samaan lähetykseen liittyen oli avattu virheellisesti useita ilmoituksia. Tämä selittyi helposti sillä, että tavaramerkin pysäytystavasta (hakemuksesta/ex-officio) riippuen määrääjat tutkintapyyntöön tekemiseen vaihtelevat melko paljon. Mikäli samaan rikosjuttuun liittyvä toisen merkin tekemä

tutkintapyyntö menee eri tutkijalle tai tutkinnanjohtajalle, eivät nämä välttämättä tiedä aikaisemmin tulleista tutkintapyyntöistä, ja kirjaavat uuden ilmoituksen.

Myös tavaramerkkirikkomusten kirjaamisessa esiintyi hajontaa. Pohdittaessa tapauksen rikosnimikettä (teollisoikeusrikos tai tavaramerkkirikkomus) tulisi ottaa huomioon loukatun tavaran määrä, arvo ja luonne. Lähes kaikissa tavaramerkkirikkomustapauksissa tavaramäärä oli melko pieni, mutta tavaran arvoa tai tuotteen vaarallisuutta ei mielestäni kylliksi huomioitu. Rikosnimikkeen arviointia vaikeuttaa usein se, että tutkintapyyntö tullessa tutkijalla ei ole vielä käytössään kaikkia lähetykseen liittyviä asiakirjoja eikä välttämättä tarkkoja tietoja lähetyksen sisällöstä. Lähetyksen arvon määrittää pääasiassa tullipiirin IPR-yhteyshenkilö ja arvonmääritykset tehdään jopa kuukausien viiveellä samalla, kun tapauksia tilastoidaan komissiolle.

IPR prosessin yhtenäistäminen

Kirjaamiskäytäntöjen yhtenäistämisen lisäksi myös itse IPR-prosessi kaipaa monilta osin yhtenäistämistä. Säänneltyjen määräaikojen noudattamisessa ei havaittu eroavaisuuksia, mutta pysäytyksestä ilmoittamisessa oikeudenhaltijoille, toimipaikkojen vastuualueissa ja tutkintatoimenpiteiden aloittamisessa sekä niiden laajuudessa on runsaasti toimipaikkakohtaisia menetelmäeroja. Käytäntöjen yhtenäistäminen ja tarkempien ohjeistusten luominen toisi varmasti lisää selkeyttä ja tehokkuutta prosessiin.

10.3 Tulevat lainsäädäntömuutokset

Tuoteväärännösasetusta ollaan parhaillaan uudistamassa tarkoituksena yksinkertaistaa tulliviranomaisten teollis- ja tekijänoikeuksien valvontaan ja menetelmiin liittyvää sääntelyä sekä selkiyttää lainsäädännössä käytettävää kieltä ja terminologiaa. Merkittävimmät muutokset uudessa asetuksessa ovat tulliviranomaisten toimivallan selkiyttäminen kaikkiin tullivalvonnassa oleviin tavaroihin, soveltamisalan laajennus, yksinkertaistettujen hävitysmenettelyiden käytön lisääminen ja tulliviranomaisten eri toimenpiteille asetettujen määräaikojen täsmentäminen laillisen kaupan toimijoiden etujen ja oikeuksien turvaamiseksi sekä vastuun selkiyttäminen valvonnasta aiheutuneista varastointi- ja hävittämiskuluista.

Myös lääkerikoksiin on tulossa lakiuudistuksia, joilla saattaa olla tulevaisuudessa vaikutusta Tullin toimintaan. Komission ajama Medicrime toisi tullessaan tiukemmat rangaistukset lääkeväärännöstapauksiin ja EU:n lääkeväärännösdirektiivi tuo tullessaan muun muassa lääkepakkausten turvaominaisuudet kaikkiin reseptilääkkeisiin ja riskialttiisiin itsehoitolääkkeisiin.

Jäämme mielenkiinnolla odottamaan, minkälaisia vaikutuksia lakiuudistuksilla on tuoteväarennösten pysäytysmääriin ja erityisesti muuttuuko lääkejuttujen tutkintakäytäntö vääreennettyjen lääkkeiden osalta, jos rangaistukset kovenevat.

10.4 Lopuksi

Kuluttajat ovat muuttamassa kulutustapojaan eettisempään suuntaan esimerkiksi suosimalla kestäväen kehityksen mukaisesti luomutuotantoa tai reilun kaupan tuotteita. Yritys voi joutua näyttävään boikottiin, jos sen uskotaan tuhoavan sademetsiä tai käyttävän lapsityövoimaa. Yritysten ulkoistaessa toimintojaan ympäri maailmaa emme voi olla aina täysin varmoja, ettei tuotteita valmistettaisi lapsityövoimalla ”hikipajoissa”, mutta tunnettujen yritysten yhteiskuntavastuun ja avoimuuden kautta meillä on edes jonkinlaiset mahdollisuudet luottaa tuotteiden alkuperään.

Tuoteväarennösten tekijät rikkovat jo lähtökohtaisesti lakeja valmistaessaan toisen suunnitteleman tuotteen mahdollisimman edullisesti, mikä usein tarkoittaa myös laiminlyöntejä työntekijöiden olosuhteissa sekä tuotteiden terveys- ja turvallisuusmääräyksissä. Tuoteväarennösten todelliset valmistajat jäävät lähes poikkeuksetta selvittämättä. Ostamalla tuoteväarennöksen kannatat tätä laitonta liiketoimintaa ja saatat ajattele mattomuuttasi vaarantaa itsesi lisäksi myös muita ihmisiä!

Lähteet

Painetut julkaisut

European Union. 2012. Report on EU customs enforcement of intellectual property rights- Results at the EU border 2011. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

Haarmann, P. 2006. Immateriaalioikeus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.

Haarmann, P. & Mansala, M. 2012. Immateriaalioikeuden perusteet. Helsinki: Talentum

Heinonen, O., Koskinen, P., Lappi-Seppälä, T., Majanen, M., Nuotio, K., Nuutila, A., Rautio I. 2002. Rikosoikeus. Juva: WSOY.

Helminen, K., Fredman, M., Kanerva, J., Tolvaen, M., Viitanen, M. 2012. Esitutkinta ja Pakkokeinot. Helsinki: Talentum.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino.

Hopkins, D., Lewis, T., Kontnik, M., Turnage, T. 2003. Counterfeiting Exposed, Protecting your brand and customer. John Wiley & Sons, Inc 2003.

Jokela, A. 2008. Rikosprosessi. Helsinki: Talentum

Kauppa- ja teollisuusministeriö. 2004. Teollisoikeudellisen asiamiesjärjestelmän kehittämistyöryhmän muistio 9/2004. Helsinki: Edita.

Salmi, H., Häkkänen, P., Oesch, R., Tommila, M. 2008. Tavaramerkki. Helsinki: Talentum.

Susi, T. & Pekkala, N. (toim.) 2011. Terrorismin rahoitus. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja. Tampere: Juvenes Print

Tulli. 2011. Rikostorjunnan vuosikertomus 2010. Helsinki: Kopijyvä/ Suomen Graafiset Palvelut Oy.

Tullikoodeksikomitea. 2008. Väärennettyjen tuotteiden tilastoinnin käsikirja. Bryssel: Euroopan komissio.

Tullin rikostorjunta. 2012. Rikostorjunnan vuosikertomus 2011. Helsinki: Kopijyvä Oy.

Tullin viestintä. 2012. Vuosikertomus 2011. Helsinki: Kopijyvä Oy.

Tullin viestintä. 2011. Vuosikertomus 2010. Helsinki: Kopijyvä/Suomen graafiset palvelut.

Vuorenpää, M. 1999. Asianomistajan oikeudet rikosprosessilaissa. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino.

World Customs Organization. 2012. Customs and IPR Report 2011. Belgium: World Customs Organization.

Artikkelit

Af Ursin, H. 2007. Uusi tuoteväärennösasetus - karhunpalvelus oikeudenhaltijoille?. IPR-info 4/2007.

Af Ursin, H. 2007. Montex v. Diesel eli Iso riita farkuista. IPR-Info 2/2007.

Lilja, J. 2012. Designista tavaramerkiksi - Kolmiulotteiset tavamerkit tuotteen ulkomuodon suojana. IPR- info 3/2012.

Pelkonen, E. 2009. Apteekin hyllyltä. 1/2009, 46.

Pelkonen, E. 2009. Ovatko lääkeväärennökset todellinen uhka Suomessa? - Kyllä ja Ei. Lääkelaitos

Rauha, M. 2010. Oppivatko suomalaiset vasta katastrofista. Proviisori 4/2010.

Tutkielmat

Kolari, A. 2004. Tuoteväärennosten rikosoikeudellinen sääntely -erityisesti teollisoikeusrikoksen kannalta tarkasteltuna. Tutkielma Helsingin yliopisto Rikostutkimuskeskuksen ja oikeuden yleistieteiden laitos.

Elektroniset lähteet

BBC. News. 2004. China "fake milk" scandal deepens 22.4.2004. Luettu 11.11.2012
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/3648583.stm>

Elo, H. & Salonen, S. 2011. Tuoteväärennökset voivat edelleen jäädä tullin haaviin kauttakuljetustapauksissa. Luettu 21.10.2012
http://www.juridia.com/fi/news/uutiset/tuotevaarennokset_voivat_edelleen_jaada_tullin_haaviin_kauttakuljetust/

Euroopan komissio. Lehdistötiedote 24.7.2012. Luettu 17.10.2012
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/12/823&format=HTML&aged=0&language=FI&guiLanguage=en>

Euroopan parlamentti. Ajankohtaista: parlamentti hylkäsi Acta sopimuksen. Luettu 20.11.2012
<http://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/content/20120618FCS47114/9/html/Parlamentti-hylk%C3%A4si-ACTA-sopimuksen>

Finlex.Tullilaki. Luettu 12.8.2012 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19941466>

NBC News. 2007. Counterfeit Colgate toothpaste recalled. Luettu 11.11.2012
http://www.msnbc.msn.com/id/19214360/ns/health-health_care/t/counterfeit-colgate-toothpaste-recalled/

Nikkanen, K. 2007. Suomi suojelee aineettomia oikeuksia. Luettu 2.11.2012
http://www.prh.fi/fi/prh_palvelut_ja_tietoa_prhsta/tietoa_prhsta/innogalleria/varo_piraattia.html

PRH. 2012. Tietoa tavaramerkistä. Luettu 17.10.2012
http://www.prh.fi/fi/tavamerkit/tavamerkin_rekisteroiminen/millainen.html

Remes, M. 2012. Taistelu tuotepiratismia vastaan vaatii uusia keinoja. Luettu 11.11.2012
<http://www.europalehti.fi/2012/04/taistelu-tuotepiratismia-vastaan-vaatii-uusia-keinoja/>

Ryyttäri, L. 2010. Tullin puolivuotistilasto. Luettu 19.7.2012
http://www.tulli.fi/fi/tiedotteet/lehdistotiedotteet/2010/tiedote_20100713/index.html?bc=3035

Suomen Anti-Piratismiyhdistys ry. 2012. Luettu 25.10.2012
<http://www.facg.fi/tuotev%C3%A4%C3%A4renn%C3%B6kset>

Tulli. 2012. Tietoa Tullista. Luettu 9.7.2012
http://www.tulli.fi/fi/suomen_tulli/tulli_tutuksi/tullilainsaadantoa/index.jsp

Tulli. 2012. Tullin toimintakertomus. Luettu 9.7.2012
http://www.tulli.fi/fi/suomen_tulli/tulli_tutuksi/tulosohjaus/index.jsp

Wikipedia. Koiranruoassa melamiinia. Luettu 11.11.2012
http://en.wikipedia.org/wiki/2007_pet_food_recalls

Julkaisemattomat lähteet

Haastattelut

Af Ursin, H. IPR- lakimies (2009)

Damlin, M. Eteläisen tullipiirin IPR-yhteyshenkilö (2012; 2011)

Kartila, A. Tullihallitus (2009)

Keskinen, J. Tullihallitus (2012)

Ryyttäri, L. Tullihallitus (2011; 2010; 2006)

Szilway, I. Tullilaboratorio (2012)

Kuviot ja taulukot

Kuviot

Kuvio 1: Tuoteväärennösetuksen (1383/2003) mukainen menettely.....	36
Kuvio 2: Suomen Tullissa pysäytetyt tuoteväärennösetapaukset vuosina 2008-2011.....	42
Kuvio 3: Tapausten arvon ja kappalemäärän kehitys vuosina 2008-2011	43
Kuvio 4: Teollisoikeusrikokset ja tavaramerkkirikkomukset vuosina 2008-2011	44
Kuvio 5: Teollisoikeusrikokset toimipaikoittain vuonna 2011	45
Kuvio 6: Teollisoikeusrikostapausten alkuperämaat vuonna 2011	46
Kuvio 7: Teollisoikeusrikostapausten määrämaat vuonna 2011	47
Kuvio 8: Teollisoikeusrikokset tuonnissa ja transitoliikenteessä vuonna 2011	48
Kuvio 9: Teollisoikeusrikosten ilmenemistavat vuonna 2011	49
Kuvio 10: Teollisoikeusrikokset tuoteryhmittäin vuonna 2011.....	50
Kuvio 11: Teollisoikeusrikosjuttujen päättäminen vuonna 2011	51
Kuvio 12: Asetuksen 1383/2003 mukaiset pysäytykset EU:ssa.....	53
Kuvio 13: Yleisvalvontapäätösten määrä EU:ssa	53
Kuvio 14: Väliintulon perusteet	54
Kuvio 15: Jäsenmaiden prosentiosuudet pysäytyksistä	55
Kuvio 16: Pysäytysten määrä eri tullimenettelyissä vuonna 2011.....	55
Kuvio 17: Pysäytysten määrä eri kuljetusmuodoissa vuonna 2011	56
Kuvio 18: Lääkerikokset ja tullin takavarikot vuosina 2007-2011	58

Taulukot

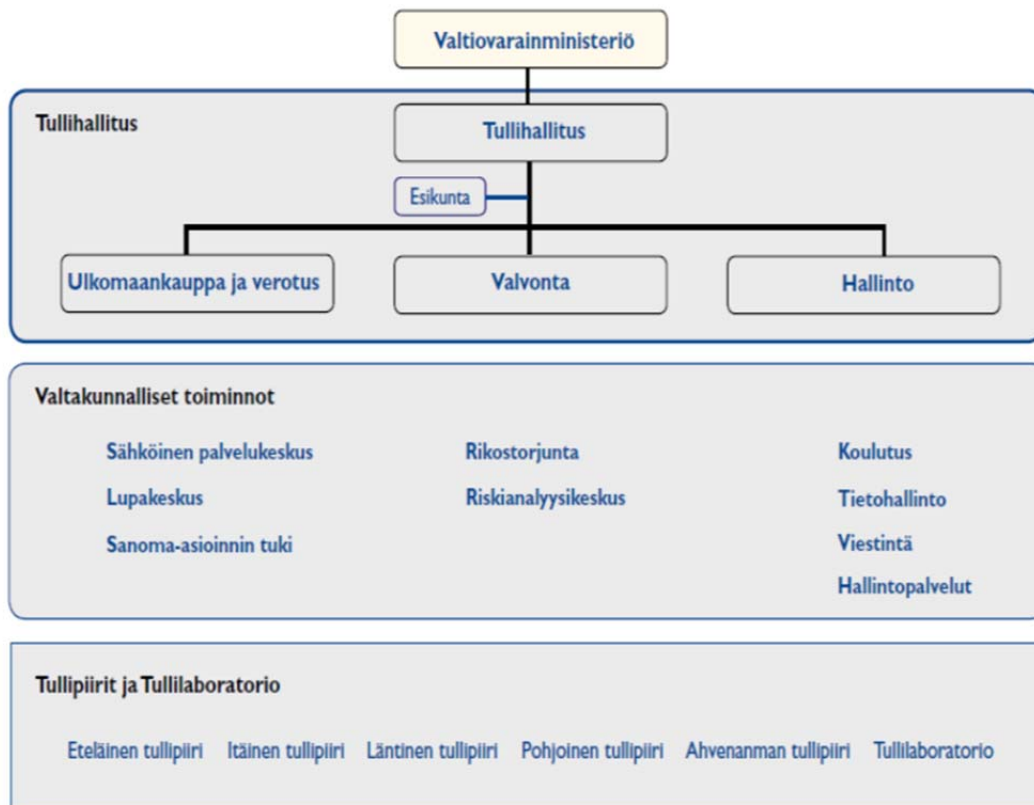
Taulukko 1: Suomen Tullin pysäyttämät tuoteväärennökset vuonna 2011	41
---	----

Liitteet

Liite 1 Tullin organisaatiokaavio	69
Liite 2 Teollisoikeusrikokset Tullissa 2011	70
Liite 3 Tavaramerkkirikkomukset Tullissa 2011	71

Liite 1 Tullin organisaatiokaavio

Tullilaitoksen organisaatio 1.1.2012

(Tulli 2012)

Liite 2 Teollisoikeusrikokset Tullissa 2011

Teollisoikeusrikokset Tullissa 2011

Tulopäivä	Lähtömaa	Määrämaa	Kuvaus	Kpl	Arvo/eur	Toimipaikka	Lopputulokset
15.12.2010	Kiina	Suomi	Kosmetiikka	81	1 210	Tampere	Sovinto
5.1.2011	Kiina	Venäjä	Elektroniikka	3 000		Lentotulli	Avoim
24.1.2011	Hong Kong	Venäjä	Kenkiä	5 800	174 000	Maatulli	Avoim
16.2.2011	Latvia	Venäjä	Kenkiä	40 296	175 210	Maatulli	Avoim
21.2.2011	Kiina	Venäjä	Vaatteet, laukut	6 045	127 150	Kotka	Avoim
8.3.2011		Suomi	Autotarvikkeet			Tampere	Siirretty
8.3.2011		Suomi	Autotarvikkeet			Tampere	Esitutkintapöytäkirja
8.3.2011		Suomi	Autotarvikkeet			Tampere	Siirretty
8.3.2011		Suomi	Autotarvikkeet			Tampere	Siirretty
9.3.2011	Kiina	Latvia	Vaatteet, laukut	9 159	3 027 406	Lentotulli	Avoim
15.3.2011		Suomi	Savukkeet	7 795 200	1 714 944	Kotka	Esitutkintapöytäkirja
17.3.2011	Ruotsi	Venäjä	Kenkiä	5 260	210 400	Kotka	Sovinto
28.3.2011	Kiina	Venäjä	Auton varaosat	1	10 000	Lappeenranta	Siirretty
3.4.2011	Istanbul	Suomi	Vaatteet, laukut			Lentotulli	Päätetty, muu syy
4.4.2011	Kiina	Suomi	Auton varaosat	150	110 100	Lentotulli	Avoim
26.4.2011	Intia	Suomi	Lääkkeet	11 858		Lappeenranta	Sovinto
12.5.2011		Suomi	Kenkiä	50	4 000	Lappeenranta	Sovinto
13.6.2011	Kiina	Venäjä	Auton varaosat	82	3 485	Lentotulli	Avoim
14.6.2011	Taiwan	Venäjä	Vaatteet	48 420	2 905 200	Kotka	Sovinto
29.6.2011	Kiina	Venäjä	Auton varaosat	855	515 412	Lentotulli	Sovinto
30.6.2011	Kiina	Venäjä	Auton varaosat	837	502 200	Lentotulli	Avoim
1.7.2011	Kiina	Suomi	Vaatteet	20	400	Turku	Sovinto
1.7.2011	Kiina	Venäjä	Auton varaosat	562	330 810	Lentotulli	Avoim
14.7.2011	Kiina	Venäjä	Auton varaosat	600	360 000	Lappeenranta	Sovinto
14.7.2011	Kiina	Venäjä	Auton varaosat	1 375	676 575	Lentotulli	Avoim
14.7.2011		Suomi	Rihkamaa	4 320		Tampere	Siirretty
18.7.2011	Hong Kong	Suomi	Auton varaosat	426	255 600	Lentotulli	Sovinto
27.7.2011	Hong Kong	Suomi	Lelut	4 200	84 000	Tampere	Sovinto
12.8.2011		Suomi	Vaatteet	137		Lappeenranta	Sovinto
25.8.2011	Arabiemiraatit	Suomi	Hajuvedet	77 004	654 534	Kotka	Avoim
17.9.2011	Kiina	Latvia	Auton varaosat	1 481	888 600	Lentotulli	Avoim
19.9.2011	Kiina	Suomi	Auton varaosat	1 452	87 120	Vironlahti	Sovinto
20.9.2011	Kiina	Latvia	Auton varaosat	863	395 700	Lentotulli	Avoim
21.9.2011	Virgin islands	Venäjä	Aurinkolasit	2 050	205 000	Kotka	Avoim
23.9.2011		Suomi	Rihkamaa	2 308	200	Tampere	Esitutkintapöytäkirja
3.10.2011	Kiina	Venäjä	Matkapuh.tarvikkeet	31 265	781 625	Meritulli	Avoim
6.10.2011	Hong Kong	Venäjä	Auton varaosat	272	141 750	Maatulli	Sovinto
6.10.2011	Kiina	Suomi	Auton varaosat	1 020	255 000	Meritulli	Sovinto
7.10.2011	Kiina	Venäjä	Matkapuh.tarvikkeet	124	3 720	Maatulli	Avoim
10.10.2011	Kiina	Venäjä	Auton varaosat	31	15 500	Lentotulli	Sovinto
17.10.2011	Kiina	Venäjä	Auton varaosat	131	13 100	Lappeenranta	Sovinto
18.10.2011	Kiina	Venäjä	Auton varaosat	12	6 000	Lappeenranta	Sovinto
18.10.2011	Kiina	Venäjä	Auton varaosat	6	3 000	Lappeenranta	Sovinto
24.10.2011	Kiina	Romania	Matkapuhelimet	344	48 160	Lentotulli	Avoim
Yhteensä:			44 kpl	8 057 097	14 687 111		

Liite 3 Tavaramerkkirikkomukset Tullissa 2011

Tavaramerkkirikkomukset Tullissa 2011

Tulopäivä	Lähtömaa	Määrämaa	Kuvaus	Määrä/kpl	Arvo/eur	Toimipaikka	Lopputulos
17.4.2011	Kiina	Suomi	Kellot	14	280	Lentotulli	Avoin
14.3.2011	Kiina	Suomi	Lelut	240	4 800	Maatulli	Sovinto
1.7.2011	Kiina	Venäjä	Auton varaosat	10	5 000	Lentotulli	Sovinto
8.7.2011	Hong Kong	Suomi	Auton varaosat	40	5 692	Lentotulli	Avoin
2.8.2011	Kiina	Suomi	Auton varaosat	10	7 340	Lentotulli	Avoin
17.8.2011	Kiina	Suomi	Auton varaosat	55	35 750	Lentotulli	Avoin
18.8.2011	Kiina	Suomi	Auton varaosat	32	8 000	Lentotulli	Avoin
Yhteensä:				7	401	66 862	